

Et græsk Senatsconsult om Thisbæerne i
Boeotien fra Aaret 170 f. Chr.

Fortolket af

Professor Dr. Aubert.

(Særskilt aftrykt af Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1875).

Bibliothèque Maison de l'Orient

163506

Den lille By Thisbæ (Thisbe) i Boeotien forekommer overhoved sjelden nævnt i den levnedede græske og romerske Litteratur og ikke nu hos de græske eller romerske Historikere (undtagen 1 Gang i Xenophons Hellenika). Alt hos Homer er den dog omtalt (med Navnform: Θίσβη i νηῶν κατάλογος II. 2, 503), som kalder den πολυτρήρων („rig paa Duer“); hos Strabo, som kalder den Thisbæ (9, 2, 28: ἡ Θίσβη Θίσβαι νῦν λέγονται), ligesom den benævnes allerede i dette Senatsconsult (og endnu før Xen. Hell. 6, 4, 3), siges der, at Byen ligger et lidet Stykke ovenfor Søen, og at dens District grændser til Thespiernes og det koronæiske og ligger i S. for Helicon. Videre siger Strabo, at Thisbæ har et klippefuldt Skibsverft, fuldt af Duer, hvorfor Digteren (Homer l. l.) benævner det πολυτρήρωνα Θίσβην. Stephan. Byz. siger, at baade Thisbeernes (Θισβέων af Θισβεύς) Havn, efter Epaphroditus's Beretning, og deres Skibsverft er fuldt af Duer (περισετραί). Pausanias (omtrent 200 Aar efter Strabo) nævner 9, 32, 2 Thisbæ (i Formen Θίσβη) som liggende i Boeotien ovenfor (γ: naar man seiler langs Boeotien) Thespiernes Havnestad Creüsis (hos Strabo: Κρέουσα). „Først er der et Bjerg ved Havet; naar man har oversteget dette en Slette og derefter et andet Bjerg. Paa dettes Afhang (Fod, ὑπωρείαι) ligger Byen. Sletten mellem de to Bjerge vilde være udsat for Oversvømmelse, hvis man ei midtover havde gjort en stærk Dæmning; og saaledes afleder man nu Aar ud Aar ind Van-

det til den hinsides Side af Dæmningen og dyrker, hvad der ligger paa den anden Side af den“. Byen skal efter Pausanias have faaet Navn af en hjemlig Nympe Thisbe.

Et i 1868 (eller kort før) af M. Blondel („ancien membre de l'ecole francaise d'Athenes“) opdaget græsk Senatsconsult, indgravet paa en Marmortavle, som var fundet i en Vinhave nær Landsbyen Kakosi (Kakosia kalder Forbiger Handb. d. alt. Geogr. 3, 925 den Landsby, nær hvilken Thisbe (Thisbæ) skal have ligget) omtrent 10 Aar i Forveien, ialfald vel kommen fra Thisbes Ruiner, indeholder en (ialfald midlertidig) Ordnen af den i Krigen mod Perseus af Romerne indtagne By Thisbæ's Anliggender paa Opfordring af dennes romersksindede Indvaanere. Blondel, som havde paabegyndt Afskriften, overdrog, optaget af et andet Arbeide, derpaa P. Foucart (ogsaa ancien membre etc.) at fortsætte denne, og Marmorindskriften blev af den sidstnævnte med en udførlig Commentær udgivet i 1872 i „extrait des archives des missions scientifiques et littéraires“ tom. 7, 2ser., og derhos særskilt aftrykt under Titel: „Senatusconsulte inédit de l'année 170 avant notre ére“. Indskriften var dog alt før Udgivelsen meddelt Th Mommsen, som, efterat den af Foucart var publiceret, endnu samme Aar optog den i „ephemeris epigraphica, corporis inscriptionum latinarum supplementum, edita jussu instituti archæologici Romani 1872“, hvor den paanyt efter Foucart af Mommsen var kritisk behandlet og ledsaget af en sproglig og historisk Commentær (l. l. p. 278—298; Indskriften omtales alt l. l. p. 223). I det følgende Aar er denne Indskrift af Prof. Madvig atter bleven kritisk behandlet og forklaret i „philologisk Samfund“, og dette Madvigs Foredrag er senere efter Opfordring nedskrevet og meddelt i „Tidsskrift for Philol. og Pædag.“ Ny Række, 1. Bind, 1. H. p. 1—22, uden at Madvig endnu dengang kjendte til Mommsens Behandling, hvilken han først i en Efterskrift har fundet Anledning til at omtale og berøre med nogle korte Bemærkninger. Indskriften, som i det Hele er temmelig fuldstændig, saa at blot hist og her et begrændset Tal af Bogstaver mangler, hvor Stenen har været forvitret eller paa Kanten lidt brudt, har vistnok af Foucart gjentaget været nøie undersøgt og hans

Afskrift atter sammenlignet med et tilfredsstillende Papir-Aftryk, som det tilsidst lykkedes ham at tage; men da Marmorstenen i September 1873 var bragt til Museet i Athen, er den paanyt med Omhyggelighed bleven undersøgt af Dr. Otto Lüders efter Foranledning af Mommsen. Denne nye Collation af Indskriften har vistnok, bemærker Mommsen, som i *ephem. epigr. etc. Vol. II. fasc. 1. p. 102—104* meddeler dens Resultater, i det Hele stadfæstet, hvad man ei heller før var berettiget til at tvivle om, at „Foucart med Nidkjærhed og Kyndighed har udført en ikke let Opgave, men dog ydet adskillige Berigtigelser, hvorved dette antike Monument paa enkelte Steder renses for Feil og faaer nyt Lys“. Nogle Steder ere af Lüders læste rigtigere og tydeligere end af Foucart, og derved ere enkelte nu unødige Conjecturer skudte tilside. Adskilligt levnes dog nok ogsaa nu baade i Text og Indhold uopklaret.

Paanyt efter saa udmærkede Forgjængere at forsøge at behandle denne Indskrift kunde synes at være „actum agere“ og endog antages for dristigt eller anmassende, hvis ikke den Omstændighed tjente til Undskyldning eller Retfærdiggjørelse, at de to af disse Forgjængere, Mommsen og Madvig, havde arbeidet uafhængige af hinanden, og begges særskilte Arbejder altsaa af en ny Bearbejder samlede kunde benyttes i Forening med de nye Oplysninger, som den seneste Revision har bragt tilveie, til en mulig bedre Forstaaelse af Indskriften i det Hele eller i Enkeltheder. Derhos tør vel og den Interesse, som dette nye udførlige og vigtige Monument maa have for Enhver, der har noget Kjendskab til andre romerske Senatsconsulter, som findes (baade paa Latin og Græsk), paaberaabes som Grund for en gjentagen Behandling — der forøvrigt naturligt maa tale for sig selv.

Nærværende græske Senatsconsult, af saadanne fuldstændige det ældste og i Tid nærmest det ei meget tidligere latinske S. C.

de Bacanalibus (fra 186 f. Chr., 568 a. u.),¹ udviser, at Byen Thisbæ i Boetien stod i den 3die makedoniske Krig (mod Perseus) paa makedonisk Side og derfor blev indtaget af Romerne under Prætoren (og Admiralen) C. Lucretius (cf. Lin. 23 i Indskriften) sandsynligt meget snart efter den samme Anførers Indtagelse af Haliartus (smlgn. Liv. 42, 63) og før Coroneas, hvis Bestormen og grusomme Behandling af Consulen P. Licinius Crassus hos Livius (cf. Liv. 42, 67 extr. med 43, 4) nu blot løst findes antydet (men ikke lidet af Livius's Text er udfaldet foran i Begyndelsen af 4de Capitel i 43de Bog cf. Foucart l. l. p. 29 og Drakenb. til Liv. 43 mellem 3die og 4de Capitel); dette Monument giver saaledes med Hensyn til Byen Thisbæ's Forhold (hvilken By i Livius's nærværende Text slet ikke findes nævnt) og til Byens Indtagelse og senere Skjæbne et nyt, om end ei meget betydeligt Bidrag til Historien om Roms Krig med Perseus.

At en saa ubetydelig Communes Deltagelse i Krigen og dens Skjæbne ikke findes omtalt hos de levnedede historiske Forfattere (navnlig hos Livius), kan maaske ei synes saa besynderligt, da de mindre græske Byers Skjæbne af Livius ofte berøres blot summarisk, og Polybs Verk her blot fragmentarisk er os levnet. Da imidlertid foruden Thisbæ blot endnu 2 boeotiske Stæder, Haliartus og Coronea, stode paa Perseus's Side, og disse 2 Byers Skjæbne udtrykkeligt omtales (at de stode paa Kongens Parti, nævner Polyb 27, 5, og Haliartus's Skjæbne beretter Livius udførligt 42, 63, Coroneas er ialfald i det levnedede Liv. 42, 67. 43, 4 antydet), saa kan det dog nok synes underligt, at Thisbæ slet ikke hos Livius er nævnt.

Dette nu fundne Monument har imidlertid givet Th. Mommsen Leilighed til med stor Skarpsindighed at bringe til Evidents en aabenbar Corruptel i Kilderne, baade Polyb og Livius. „Hos Polyb var denne Corruptel alt før bemærket af Casaubonus, men ei hævet. Polyb beretter nemlig lib. 27 frg. 5, at Perseus, da han

¹ Samtidigt med dette sidste (fra 186 f. Chr.) er et kort Fragment af et S. C. paa Græsk, henvendt til Delphierne i et Brev fra Prætoren Sp. Posthumus.

erfor, at endnu nogle Stæder i Boeotien holdt ved deres Hengivenhed for ham, afsendte som Gesandt Antigonus, Alexanders Søn, der, ankommen til Boeotien, lod de andre Stæder fare, da han ingen Anledning fik til at knytte Forbindelse med dem, men derimod besøgte Coronea, Theben og desuden Haliartus (med hans egne Ord: εἰς δὲ Κορωνεῖαν καὶ Θήβας ἔτι δ' Ἀλῖαρτον εἰσελθὼν παρεκάλεσε τοὺς ἀνθρώπους ἀντέχεσθαι τῆς πρὸς Μακεδόνας εὐνοίας. τῶν δὲ προθύμως ἀποδεχομένων τὰ λεγόμενα καὶ πρεσβευτὰς ψηφισαμένων πέμπειν εἰς Μακεδονίαν, οὗτος μὲν ἀπέπλευσε). Men da det strax nedenfor i samme Fragment berettes, at disse saaledes fra de nævnte Stæder afsendte Gesandter forlangte Bistand for de Byer, som havde taget Makedonisk Parti, mod Thebanerne, som angreb og fortrædagede dem, fordi disse ei vilde være enige med dem i at slutte sig til Romerne (hvilken Begjering Perseus afslog paa Grund af den — af Q. Marcius Philippus, cf. Liv. 42, 43 — indvilgede Vaabenstilstand, og opfordrede dem til alene at forsvare sig mod Thebanerne, men ei føre Krig med Romerne), saa er det jo klart, at Θήβας ovenfor — hvor de 3 af Gesandten besøgte Byer nævnes — maa være urigtigt, dog ikke, som Casaubonus vil, simpelthen bør udslettes, men efter den nu vundne Oplysning er at rette til Θίσβας, den til Koronea stødende By. Thisbæ var vel ei forbigaaet af Polyb, og Forvexling imellem Bogstaverne IC og I-(sic Mommsen) er let“. At denne Feil i Polybs Text maa have været gammel, viser det Sted hos Livius, hvor denne efter Polyb, (hvem han vel i det Hele nærmest følger som Kilde — smlg. Liv. 42, 43 fra Midten og c. 44 med Polyb frg. 27, 1 —) i lib. 42 c. 46 saaledes beretter om Perseus's Gesandtskab til Boeotien: (ab Rhodo redeunt¹) Boeotia quoque civitates Thebas et Coroneam et Haliartum adierunt; quibus expressum invitis existimabatur, ut relicta regia societate, Romanis adiungerentur. Thebani

¹ Livius afviger vistnok her i det Punkt fra Polyb, at han lader de samme Gesandter fra Perseus gaa baade til Rhodus og Boeotien, Polybius derimod nævner to andre Gesandter til Rhodus: Antenor og Philippus. Livius giver Gesandterne ingen Navne.

nil moti sunt, quamquam nonnihil et damnatis principibus et restitutis exsulibus suscensebant Romanis. Coronei et Haliartii favore quodam insito in reges, legatos in Macedoniam miserunt, præsidium petentes, quo se adversus impotentem superbiam Thebanorum tueri possent &c. (de faae det samme Svar, som hos Polyb). Begyndelsen heraf og Slutningen stemmer ganske med Polyb, og det er vel klart, at Livius i Polybs Text har forefundet Thebas (ΘΙ-(BAC)); men da han selv skjønnte, at dette om Kongens Fristelse af Theben og disses Villighed (hos Polyb) var urigtigt,¹ saa har Livius vel her (cf. Mommsen l. l. p. 290) paa egen Haand forandret Fortællingen om Theben (som ovenfor), idet han misbruger det, han forhen har meldt om de tidligere Partistridigheder imellem Thebanerne. Livius maa dog senere atter ganske have

¹ Livius har nemlig blot 2 Capitler i Forveien (42, 44) netop fortalt, at det romerske Parti i Theben havde seiret, at selve Folket efter de Fornemstes Forestillinger havde besluttet at hæve Forbindelsen med Perseus og sendte Tilskynnderne til denne Forbindelse til Chalcis for at forsvare sig hos de romerske Gesandter (Marcius og Atilius), og anbefalede den thebanske Stat til disses Beskyttelse. De romerske Gesandter havde opfordret dem til at sende Gesandter til Rom forat fornye Venskabet, derhos befalet dem at tilbagekalde de Forviste, og selv domfældt Ophavsmændene til Forbund med Perseus (cf. Polyb fig. 27, 2, 9), og efter saaledes at have opløst det boeotiske Forbund droge de romerske Gesandter fra Chalcis til Peloponnes; senere hos Liv. c. 47 extr. fortælles, at den ene af de to til Peloponnes sendte Gesandter, Brødrene P. og Ser. Cornelii Lentuli (cf. cc. 37 og 44), nemlig Publius (qui ex Achaja redierat, cf. Polyb 27, 2, 12) — (den anden, Servius Lentulus, var bleven hentet til Chalcis, før de selv reiste til Peloponnes, cf. Liv. cc. 42, 44, 16, Polyb 27, 2, 8) — fik anvist Residents i Theben med en Besætning af 300 italiske Soldater for at passe paa Boeotien (ut Thebis daret operam, ut in potestate Boeotia esset). Denne samme Gesandt P. Lentulus sees senere Liv. ibid. c. 56) med boeotisk, romersksindet Ungdom (Besætningen i Theben blev vel ladet tilbage) at have paabegyndt Haliartus's Beleiring, hvorfra han dog afstod, da Marcus Lucretius (trib. plebis i forrige Aar, Liv. 42, 19), som af Admiralen og Prætoren C. Lucretius med Flaaden var sendt forud til Chalcis, befalede dette i denne Prætors Navn og selv overtog Beleiringen (Madvig l. l. p. 10 har forvexlet Gesandten P. Lentulus, som paabegyndte Haliartus's Beleiring, med den unge P. Lentulus, Krigstribun (?) hos Consulen P. Licinius, som nævnes Lin. 42, 49).

glemt, hvad han selv har berettet om Forholdene i Theben, da han, efterat have fortalt om Haliartus's Beleiring, paabegyndt af Gesandten P. Lentulus og fortsat af M. Lucretius (Liv. 42, 56), og Indtagelse efter den tapreste Modstand af Prætoren (Admiralen) C. Lucretius (Liv. 42, 63), her (c. 63) tilføier — uden at der har været nogen Tale om forandrede Forhold i Theben: inde (ο: Haliarto capto et diruto) Thebas ductus exercitus: quibus sine certamine receptis, urbem tradidit exsulibus et qui Romanæ partis erant: adversæ factionis hominum fautorumque (que her explicativt) regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. Men at altsaa ogsaa Thebas her er falsk, ligger af det forhen anførte klart for Dagen (alt Crevier til Liv. l. l. har formodet, at Livius her havde sat en anden Byes Navn, eller udeladt noget om Theben, hvoraf man kunde skjønne, hvorfor en romersk Hær førtes mod Theben; — den første Formodning er den rette —), ligesom ogsaa, at det er Thisbæ's lette Indtagelse af Prætoren C. Lucretius efter Haliartus's, som her berettes (og som kort er berørt i Indskriftens Linie 22—24). Denne Indtagelse fandt Sted uden tvivl om Høsten a. Chr. 171, efter Livius's Fremstilling 42, 63, 12 — naar med Mommsen her „Thebæ“ maa erkjendes at mene Thisbæ, — strax efter Haliartus's (Liv. l. l. „unde Thebas ductus exercitus; quibus sine certamine receptis“). Coroneas Fald maa ialfald være indtruffet senere, muligt dog i samme Aar. Coroneas Indtagelse og Skjebne findes ei fortalt hos Livius, men er vel antydet ved, hvad han fortæller 42, 67 extr., at Thebanerne, da Coroneerne herjede dem (vexantibus eos Coroneis) opfordrede Consulen (P. Licinius Crassus) at komme til Boeotien, og at han paa denne Begjering førte Hæren i Vinterqvarteer til Boeotien (som dertil bekvemmere end Magnesia), og har vel været fortalt i den store Lacune foran lib. 43 c. 4, i hvilket Capitels Slutning (43, 4, 11) det hedder: decreverunt eadem de Abderitis, quæ de Coroneis decreverant priore anno, hvorved dens Skjebne paralliseres med Abdera's, og der antydes, at Senatet alt havde søgt at give Coroneerne en lignende Reparation i forrige Aar, som nu Abdera.¹ Mommsens historiske

¹ Om dette Livius's Sted (quæ de Coroneis decreverant priore anno) vil Talen

Kritik af Polybs og Livius's anførte Steder og dens Resultat er bifaldt af Madvig l. l. i en Efterskrift p. 22: „Th. Mommsen har fremsat en meget skarpsindig og sandsynlig Mening om, at hos Polyb XXVII, 5 og hos Livius 42, 46 og 63 Theben er nævnt for Thisbæ ved en Afskriverfeil hos den første, der er gaaet over til Livius“.

Den angjeldende Marmorindskrift, som er fra Aaret 170 f. Chr. (Aarets ene Consul, som førte Krigen i Makedonien, A. Hostilius Mancinus, omtales i Lin. 42—43) bestaar af 60, ei altid heelt udførte Linier, og er bevaret i sin Fuldstændighed uden betydeligere Lacuner; enkelte Bogstaver ere bortfaldne i Slutningen af de forresten ei altid lige lange Linier, saaat derfor Antallet af de der bortfaldne Bogstaver oftere er usikkert, enkelte ere ogsaa bortfaldne inde i Linierne, hvor Antallet vistnok lettere kan bestemmes, men hos P. Foucart neppe altid nøiagtigt er angivet. Bogstaverne ere snart større og mere aabne, snart mindre og tættere. 1

blive udførligere nedenfor. Naar Mommsen l. l. p. 291 vil, at Coroneas Indtagelse skal have gaaet forud for Thisbæ's („exercitus Chaleide expositus primum, ut par est, Haliartum ductus est, qua expugnata cum Coronæos interim consul P. Licinius, ex Thessalia veniens, aggressus esset (Liv. 42, 67, 12, c. 43, 4), nihil supererat, nisi expeditio adversus Thisbæos“), da staar dette i aabenbar Strid med Begivenhedernes Gang i Livius's Fremstilling, som Mommsen her følger som eneste Kilde, og med selve Resultatet af Mommsens egen historiske Kritik: at ogsaa Liv. 42, 63, 12 har sat (Pseudo-)Thebas for Thisbæ. Denne besynderlige Incurie hos Mommsen (p. 298 Adn. 1 infra hedder det dog, at de indtoges: „fere eodem tempore“) er udentvivel, som nedenfor nærmere skal paavises, motiveret ved, at Livius 45, 4, 11 (priore anno) lader Coroneernes Sag i Senatet være afgjort henved 1 Aar før Thisbæ's, skjønt denne By, netop efter Mommsen selv, maa være tidligere indtaget.

¹ Jeg har senere, efterat jeg med Benyttelse af Dr. Lüders's Revision af Texten alt havde afsluttet den kritiske Behandling og Fortolkningen af denne Marmorindskrift, ved Cand. mag. L. B. Stenersens ufortrødne Tjenstvillighed og Velvillie, gennem en af hans philologiske Bekjendte i Athen været saa heldig at faae et nyt fuldstændigt Papiraftryk af selve Indskriften fra Stenen, hvorom jeg nedenfor i en Efterskrift skal give en nærmere sammenhængende Meddelelse. Den svigter desværre tildels paa enkelte kritisk omtvistede Steder, navnlig ogsaa (dog ei ganske) paa det vigtige Sted Lin. 50—51.

Indskriften er vistnok blot en græsk Gjengivelse af det oprindeligt latinsk skrevne Senatsconsult, hvilket ikke haves. Selve Senatsconsulterne skreves utvivlsomt paa Latin paa denne Tid og senere; men til dem af disse, som angik Grækenland og de græsk civiliserede Lande, begyndte der alt tidligt at tilføies en i Rom selv udentvivil under offentlig Auctoritet og Control affattet græsk Oversættelse. At det saa tilgik, viser ikke blot det i a. u. 676 (78 a. Chr.) affattede, i Rom udstillede S. C. de Asclepiade Clazomenio, hvoraf den hele græske Oversættelse er levnet, medens af den forudskikkede latinske Original blot et Fragment af Slutningen er tilbage (C.I. L. no. 213), men ogsaa den udtrykkelige Beretning hos Joseph. Iud. Antiq. 14, 10, 3, at C. Cæsar Dictator lod udstille det Jøderne tilstaaede foedus, skrevet paa en Kobbertavle paa Latin og paa Græsk, baade paa Capitol og i Sidon, Tyrus og Ascalon. Videre beretter Livius (om Æmilius Paulus, som tilligemed 10 Gesandter som et consilium ordnede Makedonernes Anliggender i Amphipolis. — „De 4 Macedoniae“) l. 45, 29, 3: *silentio per præconem facto Paulus Latine quæ senatui, quæ sibi ex consilii sententia visa essent, pronuntiavit: ea Cn. Octavius prætor . . . interpretata sermone Græco referebat.*

Sprogformen i denne Indskrift er ikke den specielle Communes, som Beslutningen angik (ϑ: dorisk), men ἡ κοινῆ. De der hjemlige Navnes doriske Form ere dog beholdt (Μνάσις, Δαμοκρίτα); ἄντα i Lin. 48 er vel corrumperet, og δίκαν (hos Foucart Lin. 50) er ifølge O. Lüders's Revision falsk Læsning. Formen ἀπήλθουσαν i Lin. 40 for ἀπῆλθον er neppe -- ialfald ei udelukkende -- dorisk (Dorerne udelade snarere omvendt σα og forkorte Vocalen foran ν, t. Ex. ἐτύφθεν f. ἐτύφθησαν, cf. Buttmann Ausf. gr. Gr. 1, p. 353 A. 7; efter Ahrens de dial. Æol. p. 210 skal det være dorisk), men har videre Udbredelse, er navnlig alexandrinsk; saaledes i LXX: εἵποσαν, ἐλάβουσαν, ἐκρίνουσαν (Impf.) cf. Buttmann l. l. A. 6; Mommsen mener, at den ne Form, ligesom ἔσαντι i Lin. 52 — som ogsaa findes i LXX — kan henpege paa en Alexandriner i Rom. Madvig l. l. p. 8 ytrer, „at det i denne ældste Tid kan tænkes, at netop nogle af de græske Udsendinge selv medvirkede ved Oversættelsen“ (hvorfor dog, efter

det ovenanførte, neppe ἀπλήθισαν kan tjene som Bevis). Men ialfald har vel Skrivere, kyndige i begge Sprog, tidligt bistaaet dem, som affattede disse offentlige Documenter. At bemærke, som et Bevis for Affattelse i Rom, er vel den ordrette Oversættelse, hvormed de staaende officielle (publicistiske) Udtryk og Vendinger stadigt gjengives her som i de øvrige græske Senatsconsulter. Saaledes oversættes „senatum consuluit“ med συνεβουλεύσατο τῇ συγκλήτῳ (som, efter Foucart, ogsaa i S. C. Delph., Prien., Asclep.); „scribendo adfuerunt“ med γραφομένῳ παρήσαν (saa S. C. Delph. Prien. Asclep. Aphrodis.), medens Joseph. Ant. Iud. 14, 8, 5 og 14, 10, 10 gjengiver det med γραφομένῳ τῷ δόγματι (cf. Madv. l. l. p. 8); „quod verba fecerunt“ gjengives: περὶ ὧν λόγους ἐποίησαντο (saa og i S. C. Prien. og Asclep.); Udtrykket „ita, uti e re publica fideque sua videretur“ (t. Ex. hos Cic. Phil. III, 15 extr. cf. Liv. 25, 7, 4 faceret, quod e republica fideque sua duceret, ibid. 29, 10, 4 ut e republica fideque sua duceret, Liv. 8, 4, 12, permiserunt, ut ageret diceretque, quæ e republica nominis Latini fideque sua viderentur) gjengives her: (πέντε ἀποτάξῃ), οἱ ἅν αὐτῷ ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τῆς ἰδίας πίστεως φαίνονται l. 12—13; eller: καθὼς ἄν (Κοῖντῳ Μαινίῳ στρατηγῶι) ἐκ τῶν δ. πρ. κ. τ. ι. π. δοκῆ, (οὕτως ποεῖν), eller lin. 38—40: καθὼς ἄν αὐτῷ ε. τ. δ. πρ. κ. τ. ι. π. φαίνεται. Udtrykket: de ea re ita placuit (v. censuere) gjengives: περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν.

At Grækeren har været utaalmødig over slige oftere gjentagne Phraser, viser sig tidt, saavel derved, at l. 14 Indledningen (præscriptio) til det andet Senatsconsult paa nær Datoen mangler, fordi det er ens med den forrige, og at i lin. 20 er af lin. 17 at supplere: ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο.

Naar Madvig l. l. p. 7 (ligesom først Foucart ved sin vilkaarlige Interpunction, siden Mommsen l. l. p. 285) paastaaer, at det i Indskriften ved de enkelte Beslutninger hyppigt forekommende ἔδοξεν (placuit, censuere) atter til Slutning tilføies absolut (hos Foucart: „adoptée“, Madvig „vedtaget“; Mommsen l. l.: ad singula capita in fine adscribitur ἔδοξεν per se positum, cum quæ præcedunt regantur commate περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν),

saa beror denne Mening uden al Tvivl blot paa urigtig Forbindelse af Ordene, og Madvig og Mommsen synes at være vildledede af Foucart, som først — vilkaarligt — har afdelt Ordene saaledes. Madvig er i denne Paastand l. l. p. 7 — vistnok med en Slags Consequentse — gaaet endnu noget videre. „Den Besynderlighed, at ved enkelte Punkter af Beslutningen først staar: *περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν* og dernæst til Slutning atter tilføies *ἔδοξεν* („vedtaget“), hvorved det første Udtryk reduceres til egentlig kun at betegne det stillede Forslag „(?)“ (s. L. 10 og 13. L. 21 og 24. Lin. 42 og 45) findes ogsaa i S. C. de Bac. (ita exdeicendum censuere L. 3 og derpaa L. 9 censuere cf. L. 18) og i Beslutningen om Asclepiades fra Klazomenæ (L. 9 og 31)“. Hverken i dette græske Senatsconsult eller i S. C. de Bac. forholder nok dette sig saa. Ordene ere i nærværende Senatsconsult at afdelte saaledes i lin. 10—13: *περὶ τούτου τοῦ πράγματος . . . οὕτως ἔδοξεν ὅπως . . . στρατηγὸς . . . ἀποτάξῃ, οἳ ἂν . . . φαίνωνται, ἔδοξε*. Dette sidste *ἔδοξε* er en Gjentagelse af det forudskikkede *οὕτως ἔδοξεν* (vi: „besluttedes saaledes“ ο: følgende); *οὕτως* staar „illativt“ (og corresponderer ikke med det følgende *ὅπως*, men saaledes, at selve Beslutningen: *ὅπως ἀποτάξῃ* hænger af det sluttende *ἔδοξεν*). Netop samme Form af Beslutningen findes i l. 21—24; ligesaa i l. 29—31. I Linie 34—35 staar uden Omsvøbet: *οὕτως ἔδοξε* blot til Slutning *οὕτως ἀποδοῦναι ἔδοξεν* (med blot Inf. i Afhængighed af *ἔδοξεν*), hvor *οὕτως* blot refererer sig som Betingelse til den nævnte Hensigt med Guldets Tilbageleverelse. Det samme er Tilfældet i lin. 38—40, hvor det uden forudskikket indledende *οὕτως ἔδοξεν* hedder: *περὶ τούτου τοῦ πράγματος καθὼς ἂν — στρατηγῶ — δοκῇ οὕτως ποεῖν* (sic) *ἔδοξεν*, hvor dette *οὕτως* corresponderer med *καθὼς*. Alene i Linie 42—45 staar *ἔδοξεν*, sandsynligt blot ved en Forglemmelse paa Grund af den lange, bagefter den her netop i kortere Form udtalte Beslutning (*περὶ τούτου τοῦ πρ. — γράμματα ἀποστεῖλαι ἔδοξεν, ὅπως — φαίνηται*) kommende Sætning, ganske overflødig gjentaget af *ἀποστεῖλαι ἔδοξεν*, uden nogen styret Sætning; men heraf følger dog ikke, at Ordet paa første Sted blot betyder: „foreslaa“, en Betydning, som vel intetstedsfra lader sig hjemle.

I S. C. de Bac. staar saaledes „ita exdecendum censuere“ indledende til den hele følgende Senatsbeslutning, hvor dog exdecendum har de to følgende Sætninger, (der i generelle Udtryk giver der væsentlige Indhold af Senatsconsultet): „ne quis — velet“ i Linie 3, og „eis (o: ii) utei — venirent deque eeis rebus — utei senatus noster decerneret — cosoleretur“, i Afhængighed af sig, medens den mere detaillerede følgende Bestemmelse i Linie 7, som ei længer er forbundet med det forrige „bacas vir ne quis adiese velet“ etc. („jouisissent“ gjentaget i Flertal ved Subjectet: prætor de senatuos sententiad), hænger af censuere i Linie 9. De følgende Forbud fra Linie 10 hænge alle af „censuere“ i Linie 18, med mindre man vil sige, at dette mangler efter Linie 10—14, ligesom det tydeligt er udeladt ved Linie 19—22 (homines — scriptum est), hvor blot Forbudet staar udtalt; i Linie 22—24 ved Budet (til de Styrende i Communerne?): haice utei — exdecatis, senatuosque sententiam utei scientes essetis, hører rimeligst det her varierede Udtryk: „eorum sententia ita fuit“ til det foregaaende. I Linie 24—25 „sei ques essent, quei etc. — eeis rem capitalem faciendam censuere“ er atter Constructionen forandret. I Linie 25 — Slutningen hedder det med atter afændret Udtryk og Construction (men altid dog med afhængig Sætning) og med det styrende Udtryk imellemskudt: „atque utei“ (saa efter Facsimilet, og ikke ita, som Haubold monn. legalia har læst) — „incederetis, ita“ (i Correlation til „utei“ i Beslutningen, ligesom ovenfor „sententia ita fuit“ i l. 24 til utei i l. 22) „senatus aiuom censuit, utequæ &c. atque utei — ea bacanalia faciatis utei dismota sient“.

Om der i S. C. Asclep. er noget, som støtter Madvigs Paastand, tør jeg ei bestemt afgjøre, da jeg blot har havt Adgang til det temmelig incorrecte Aftryk i Haubolds „monumenta legalia“. Jeg kan dog ei see rettere, end at det foregaaende βούλεσθαι (ἐὰν αὐτῷ φαίνηται) om Senatet hænger af οὕτως ἔδοξεν i Linie 9 (skjønt vistnok περὶ τούτου τοῦ πράγματος foran giver Anstød); og ligesaa i l. 31 hænger vel τὴν συγκλήτων θέλειν καὶ δικαῖον ἡγεῖσθαι af det sluttende ἔδοξεν. — Her i dette Monument har Madvig selv p. 14 i Anm. nedenfor, uagtet sin afvigende Interpunction, dog i l.

24 construeret: ἔδοξεν, ὅπως οὗτοι κυριεύουσι cf. 25—26 (hvilket M. siger „ei er classisk græsk“ — det er vel Gjengivelse af det latinske „placuit (censuere) ut“ —, medens Madvig efter: „Andragende om“ (her altid i Indskriften: λόγους ἐποίησαντο, hvilket samme Udtryk i Referatet — af facta — i S. C. Asclep. staar med Acc. c. Inf.) finder det rigtigt).

Nærværende Senatsbeslutning, som ordner Thisbæernes Anliggender, bestaar egentlig af to forskjellige Senatsconsulter, affattede med 5 Dages Mellemrum, det første foreløbige den 9de, det andet den 14de October. Aaret betegnes her ligesaa lidt, som overhoved i de ældre Senatsconsulter; (i S. C. de Bac. og i et græsk S. C., som angaar Byen Priene i Lilleasien, fra 136 f. Chr., nævnes vistnok Consulerne, men blot som ledende Forhandlingerne, og der er ingen Dateren ved Consulernes Navne; en saadan finder derimod Sted i S. C. de Asclep. Claz. fra a. u. 676 (78 f. Chr.)). Aaret er dog i denne Indskrift tilstrækkeligt betegnet saavel ved Omtalen af Consulen A. Hostilius (Mancinus) i lin. 42—43 (A. Hostilius Mancinus er Consul med A. Atilius Serranus i 170 f. Chr.; selve Consulvalget og disse to's Udnævnelse er udfaldet i den større Lacune ved Liv. 43, 4 in.), som ved den præsiderende Prætors Navn, Qu. Mænius, T. f., hvis Prætur i dette Aars acta nævnes hos Liv. 43, 4, 12 (43, 6, 10 og 43, 8, 2). Foucart l. l. p. 16 gjør denne Q. Mænius til prætor peregrinus og den hos Liv. 43, 9, 6 og 43, 11, 4 nævnte M. Ræcius til prætor urbanus, begge Dele uden skjel lig Grund (Q. Mænius skal være pr. peregr. paa Grund af Forhandlingens Indhold, men dette (Madvig p. 5) vedkom ei Jurisdictionen for pr. peregrinus). Madvig l. l. p. 5 nævner, med Henvisning til Liv. 43, 9 (6) og 43, 11 (4), at da disse Steder synes at antyde, at M. Ræcius er prætor urbanus, saa var vel Mænius pr. inter peregrinos, hvad alt de forrige Udgivere af Livius have antaget. Mommsen l. l. p. 287 bemærker derimod, at selve Functionen ο: at Mænius holder Senatsforsamling og leder Forhandlingerne der, viser, at han maa have været prætor urbanus, da i Consulernes Fravær ikke hvilkensomhelst Prætor, men alene prætor urbanus (urbis v. major) efter mos majorum havde, som i

gammel Tid præfectus urbis, Ret til at sammenkalde Senatet, saa at hans provincia her alene deraf kan slttes (Mommsen henviser — hvad rigtignok ogsaa Foucart gjør l. l. p. 17 Anm. 2 — til Becker R. Ant. 2, 2, 187 (hvor Liv. 24, 9 og Cic. fam. X, 12 paaberaabes) og id. 2, 2, 403. Becker l. l. 2, 2, 188 slutter dog, ligesom Madvig, af Liv. 43, 11, at M. Ræcius var prætor urbanus). Men videre bemærker Mommsen, at M. Ræcius efter Liv. 43, 9, 6 ifølge Senatsbeslutning havde udskrevet (2000) Soldater i den Deel af Italien, som laa ligeoverfor Illyricum, og at han efter Liv. 43, 11, 4 ifølge en anden Senatsbeslutning ved et Edict har kaldt alle Senatorer (undtagen de, qui reip. causa aberant) fra hele Italien tilbage til Rom (hans egen Tilbagekomst til Rom dengang er ei omtalt); netop af disse Steder, mener Mommsen, er det tilstrækkeligt klart, at M. Ræcius har styret Sagerne i Italien (udenfor Rom), hvad ikke engang var tilladt for prætor urbanus. Derhos antager Mommsen med nogen Sandsynlighed, at det i a. u. 584 (170 f. Chr.) og i a. u. 585 (169 f. Chr.) var Tilfældet, ligesom i a. u. 586 (168 f. Chr.), at prætor peregrinus tillige fik den „provincia, ut iret, quo senatus censuisset (som Cn. Octavius, prætor peregrinus a. u. 586, som blev Admiral over Flaaden), hvilken særegne „Provinds“ første Gang forekommer Lin. 42, 31 Slutn. ved Cajus Lucretius (dengang var L. Villius Annalis prætor peregrinus), som fik Flaaden at commandere (af de 6 prætores sendtes i det Aar (171 f. Chr.) blot een til Spanien, de to, som vanligt, til Sicilien og Sardinien og een fik den sors, ut iret quo senatus censuisset). Det om M. Ræcius tør vel være usikkert, men Q. Mænius var uden al Tvivl prætor urbanus, som jo ei kunde fjernes fra Rom.

Nedskrivningsvidnerne ere ved det første foreløbige Senatsconsult to (ligesom ved de to S. C. hos Joseph. Ant. Iud. 13, 9, 2. 14, 8, 5), ved det andet tre (ligesom i S. C. de Bac., S. C. om Priene og S. C. om Asclepiades), medens deres Antal ved sildigere Senatsconsulter (Senatus auctoritates) kunde stige endog indtil 12 (Cic. fam. 8, 8).

Senatets Forsamlingssted angives at være: ἐν Κοματίῳ ο: in curia Hostilia, som var Senatets egentlige Forsamlingssted indtil

Republikens Slutning. Curia Hostilia laa paa eller ved Comitium (den sydøstlige Del af forum). En saadan Betegnelse af denne Curia er sædvanlig i de græske Senatsconsulter, saaledes i S. C. de Asclepiade og i S. C. fra a. u. 607 hos Jos. Ant. Iud. 13, 9, 2 cf. Becker R. A. 2, 2 A. 1042 p. 408—413 cf. Becker R. T. p. 330. 346 og ibid. p. 277 fl. Paa Curia Hostilia's Plads, som var ødelagt under Sulla, byggedes siden og indviedes efter Cæsars Død af Octavian Curia Julia (Plin. H. N. 35, 4, 10 curiam in comitio consecrabat. Dio. Cass. 47, 19 siger παρὰ τῷ Κοιτίῳ). Madvig l. l. p. 7 mener, at Udtrykket ἐν Κοιτίῳ „maaske er foranlediget derved, at Gesandtskaber og Deputationer ventede paa comitium, indtil de stededes ind i Curien, og at den tagne Beslutning stundom bekendtgjordes der (Liv. 45, 20)“.

Indskriften, som paa Stenen er fortløbende uden Adskillelse af Ordene, skal nedenfor meddeles i sine enkelte Afsnit efter Foucart's Læsning og Udfyldninger (i Klammer), dog med den oven angivne Forandring i Interpunction (ved ἔδοξεν). Det første, foreløbige Senatsconsult (Linie 1—13) har i Slutningen af Linie 8 og i Begyndelsen af Linie 9 en dobbelt Lacune, som er bleven forskjelligt udfyldt ved Conjectur, af Foucart og Mommsen paa samme Maade, men med forskjellig Fortolkning; senere anderledes af Madvig.

Foucart's Text Linie 1—13:

Κοῖντος Μαίνιος Τίτου υἱὸς στρατηγὸς τῇ συγκληῆ—
 τῶι συνεβουλεύσατο ἐν Κοιτίῳ, πρὸ ἡμερ—
 (ῶ)ν ἑπτὰ Εἰδυῶν Ὀκτωμβρίων, γραφομένοι
 παρήσαν Μάνιος Ἀκίλιος Μανίου υἱὸς Ὀλτε(ιν)
 α, Τίτος Νομίσιος Τίτου υἱὸς. Περὶ ὧν Θισβ— 5
 εἰς λόγους ἐποίησαντο περὶ τῶν καθ' αὐτ—
 οὺς πραγμάτων, οἵτινες ἐν τῇ φιλίαι τῇ
 ἡμετέραι ἐνέμειναν, ὅπως αὐτοὶ(διόρ)θωσ(ιν)
 (εἰς τὰ καθ' αὐτοὺς πράγματα ἐ(ισ)ηγήσωνται, περὶ τού—
 του τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν ὅπως Κοῖντος 10
 Μαίνιος στρατηγὸς τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου (ἄνδρας)

(π)έντε ἀποτάξι, οἱ ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πρα--
(γ)μάτων καὶ τῆς ἰδίας πίστεως φαίνονται, ἔδοξε.

Som det sees af den ovenmeddelte Foucarts Text¹ ere Lacunerne i l. 8—9 af Foucart (og efter ham af Mommsen) supplerede saaledes: ὅπως αὐτοὶ (διόρ)θωσ(ιν) εἰς τὰ κ. τ. λ. εἰσ)ηγήσονται. Efter den indledende officielle Formel „lyder da det første Punkt efter Foucarts Supplemeter saaledes“, siger Madvig l. l. pag. 12, „i den næsten ordrette og derfor slæbende og tunge Oversættelse, hvori jeg vil søge at gjengive Originalens Udtryk: Med Hensyn til hvad Thisbæerne have bragt paa Tale (forsaavidt Th. have andraget) om de dem vedkommende Anliggender, de,² som bleve i Venskab med os, at de selv maa foreslaa (indlede) Rettelse (Forbedring) i deres Anliggender, blev om denne Sag besluttet saa: at Prætor Q. Mænius skal udnævne 5 Mænd af Raadets Medlemmer, hvilke synes ham efter den offentlige Interesse og hans egen Samvittighed“, blev besluttet (Interpunctionen af mig her afændret efter det om ἔδοξεῖν ovenfor bemærkede).

Med Rette bemærkes herimod af Madvig, „at der slet ingen Sammenhæng er mellem Andragende og Beslutning“ (ligesom og at Udtrykket εἰσηγείσθαι διόρθωσιν εἰς τὰ πραγματά giver Anstød).

¹ Lin. 4—5 in. er Οἱ λτε(ιν)α af Foucart med Sandsynlighed fortolket: de la tribu Voltinia, hvilken Tribusbetegnelse i Latin naturligt er Ablativ (Beskr.), hvortil af den græske Fortolker intet Hensyn er taget.

² I denne Madvigs ordrette Gjengivelse sees det, at οἱ τινες rigtigt af ham er henført til det foregaaende Θισβείας, hvad ogsaa er Tilfældet hos Mommsen l. l. p. 279. Foucart har derimod med falsk Opfatning og Sætningsforbindelse og mod Sproget sat οἱ τινες (med causal Mening til den følgende Sætning) i Correlation med det følgende αὐτοί, dette taget som et almindeligt Demonstrativ, med saadan Fortolkning: „Med Hensyn til at Th. have forklaret, at siden de vare forblevne troe mod vort Venskab, saa burde de kunne foreslaae Midler til at forbedre deres indre Affærer“; eller med hans egne Ord: considerant que les Thisbéens ont exposé, qu'étant restés fidèles à notre amitié, ils doivent pouvoir proposer les moyens d'améliorer leurs affaires intérieures“. Men saaledes, som simpelt demonstrativt Correlat til Relativet, bruges, som bekjendt, aldrig αὐτοί i Nominativ, men betyder der altid „selv“.

Anderledes end Foucart, men vel ogsaa ligefrem baade sprogridigt og i anden Henseende urimeligt, forklarer Mommsen l. l. p. 292 den samme Text saaledes, „at paa de Thisbæeres Begjering, som havde vedblevet at være i Venskab med Romerne“ (der staaer: „i vort Venskab“), „at Romerne selv (αὐτοὶ) vilde paatage sig at ordne deres Anliggender (τὰ καθ' αὐτοῦς πράγματα), besluttedes der, at der skulde sendes 5 Gesandter derhen for at ordne Thisbæernes Affærer“. Hele det følgende Senatsconsult skulde da, efter Mommsen l. l. p. 293, blot være en Instrux til de 5 Mænd, som i Mellemtiden sandsynligt af Prætoeren ere opnævnte, om hvad de havde at rette sig efter og have for Øie i Ordningen af Thisbæernes Anliggender.

Men for det Første er det vel sprogligt umuligt, at efter ἡμετέροισι det følgende αὐτοὶ med Verbet i 3die Person kan betegne Romerne („ipsi“ scilicet senatus Romanus), istedetfor Thisbæerne¹; og det er vel dernæst uhørt og uden alt Exempel, at den sædvanlige Forholdsregel til Ordningen af en heel Provinds (redactio in provinciæ formulam): at der dertil afsendtes en Senatscommission af 10 Medlemmer, som da i Forbindelse med Feltherren, som hans consilium, handle temmelig selvstændigt (eller ved en mindre Provinds'es Ordning t. Ex. Illyricums efter Seieren over Gentius, endog blot af 5 Medlemmer), skulde være bragt i Anvendelse her, hvor det blot gjaldt Ordningen af en liden Communes Anliggender — det var dog for stort et Apparat at sætte i Virksomhed for en saa ringe Ting.² Og hele det følgende er tydeligt nok en

¹ Denne Vanskelighed hæves visselig ikke ved Mommsens spidsfindige Forklaring: ne requiras εὐσηγησώμεθα propter verba, quæ sequuntur ἢ φίλια ἢ ἡμετέροισι (nei, som gaa foran), amicitia intelligitur populi Romani, correctores autem petuntur a senatu“. Men i denne Senatsbeslutning er det jo Senatet, som taler, her jo altsaa, efter Mommsen, om sig selv i 3die Person, og ikke om noget Udvalg (correctores).

² Madvig l. l. p. 13 A. 1 advarer — uden al Tvivl, før han har seet denne Mommsens Forklaring — udtrykkeligt mod „at tænke paa de Timænds Udvalg, der, udnævnte af Senatet selv, udsendtes til i Forening med Feltherren paa Stedet at ordne nye Provindser“. De 5 Mænd her opnævnes jo blot af Præ-

virkelig Senatsbeslutning om og Senatets egen Ordning af Thisbæernes Anliggender, til hvilken Ordning vel Forslaget maa antages at være gjort for Senatet af denne 5 Mænds Comité, som, opnævnte af Prætoeren, i Mellemtiden mellem de to Beslutninger havde hørt om og undersøgt Thisbæernes Anliggender. Det hele og navnlig Slutningen (om Brevene) viser tilstrækkeligt (hvad og det gjentagne: „i Henhold til hvad Thisbæerne havde forklaret“ 3: for de 5 Mænd, viser), at det ingen blot og bar Instrux var. Selve Udførelsen af denne detaillerede Beslutning behøvede vistnok ikke nogen Afsendelse af 5 Gesandter, da der vel var nok af højere og lavere romerske Magistrater i Grækenland, som kunde paasee og kontrollere Udførelsen.

Vanskeligheden ved det angjeldende Sted (i Slutning af Linie 8 og Begyndelsen af Linie 9) er vistnok ganske hævet ved Madvigs afvigende, men vistnok alt i sig indlysende rigtige Emendation, hvorved alt det, der virkelig har kunnet læses, gjengives og blot de manglende Bogstaver anderledes udfyldes (i Lin. 8 vistnok ei det samme Antal, som af Foucart ved Punkter er antydet som manglende, men, som det siden har vist sig baade her og andetsteds, er Antallet af manglende Bogstaver ikke overalt af Foucart rigtigt angivet). Madvigs Conjectur er saadan: ὅπως αὐτοῖς[ς δο]θῶς[ις], [ο]ῖς τ. κ. αὐ. πρ εἰς ἡγήσωνται, af Madvig forklaret: „Thisbæerne bede om, at der maa gives dem et Udvalg (af Senatorer), hvem de kunne forelægge deres Anliggender, med hvis Detail naturligvis hele Raadet ikke vilde eller kunde beskjeftige sig“.

Madvigs Kritik har her vundet en glimrende Seir over Foucart og Mommsen, da hans Conjectur er bleven fuldt bestyrket ved den af Dr. O. Lüders anstillede omhyggeligere Inspection af den nu til Athenens Museum henbragte Sten, hvilken Inspections Re-

toren efter hans Discretion. Ligedan opnævner i foreg. Aar (171 f. Chr.) prætor urbanus C. Sulpicius efter Senatets Beslutning 3 Gesandter af Senatets Medlemmer for øieblikkeligt at bringe en Ordre til C. Cassius, — som med Opgiven af sin egen Provinds (Gallien) var dragen afsted til Macedonien, — om ikke at krigte med Andre end dem, Senatet havde befalet (Liv. 43, 1).

sultater ere meddelte af Mommsen i Ephem. epigr. Vol. II. 1 H. p. 102—104. Mommsen angiver vistnok ei her udtrykkeligt, hvad Lüders istedetfor det af Foucart og Mommsen før supplerede har fundet paa selve Stenen (forsaavidt er hans Referat her mindre nøiagtigt), men siger blot, at der i Henhold til dette (foran hedder det: ea recognitio (af O. Lüders) — emendationes quasdam sup-peditavit —; mei officii duxi eas quam primum fieri potuit cum iis quorum interest publice communicare — selve Lüders's Læsning paa Stenen overalt havde dog været meget ønskelig) bør rettes saaledes V. 6—10 (ita mutanda sunt): ὅπως αὐτοῖς δοθῶσιν, οἷς τὰ καθ' αὐτοὺς πράγματα ἐξηγήσονται, altsaa i det hele ganske, som Madvig har emenderet Stedet, alene det vistnok mere passende ἐξηγήσονται („forklare, fremstille“) for εἰςγγήσονται, er afvigende. Er denne Udfyldning i eet og alt rigtig — at den i Mening er rigtig er vel hævet over al Tvivl, — saa har ialfald Foucart her paa to Steder beregnet Tallet af manglende Bogstaver urigtigt. Mommsen siger i A. 2 nedenunder, at Kirchhoff har udfundet det, han har anført, men uden nøiagtigt at angive, med hvad Veiledning af Lüders's „recognitio“ af Stenen. Mommsen foretrækker da denne Læsning langt for sin egen (Læsning og Forklaring), som han mener „Sammenhængen fordrede, skjønt dens Udtryk er“ vix tolerabilis“. ¹

Ved Linie 11 har Foucart i Slutningen i selve hans — skal være et — Facsimile af Indskriften sat Mærke til 3 manglende Bogstaver (saa at denne Linie skulde svare til den forrige Liniens Længde), men udfyldt denne af ham antagne Lacune med Ordet ἄνδρας (α: 6 Bogstaver). Ifølge Lüders's nøiagtige Inspection har dog her intet staaet (og Linien er her i Slutningen kortere end den forrige, som oftere t. Ex. Linie 16 — hvad det mig meddelte

¹ Det mig meddelte nye Papiraftryk af Marmorstenens Indskrift viser endnu tydeligt (især paa Bagsiden) i Slutningen af Linie 8: ΑΥΤΟΙ.ΔΟΘΩΣΙΑ med vidt spærrede Bogstaver; af det manglende ene Bogstav Σ er paa Papirets Bagside (nærmest Stenen) endnu temmelig tydeligt Spor. I Begyndelsen af 2 a

Papiraftryk fuldt bestyrker —); og visselig behøves ἄνδρας aldeles ikke, naar der staar: ἐκ τῆς συγκλήτου πέντε.

Linie 14—60 indeholder nu det nye Senatsconsult, som — med en kortere præscriptio (v. 14—16) — uidentivl efter de 5 Mænds Forslag ordner Thisbæernes Anliggender. Det egentlige Senatsconsult (fra Lin. 17) begynder ganske som en Fortsættelse af det forrige: ὡσαύτως κ. τ. λ. Foucarts Text med Udfyldningen af det første Afsnit (fra Lin. 14—20 init.) er saadan:

Linie 14—20 in.

(Ε'μ) προτέραι Εἰδυῶν Ο'κτωμβρίων γραφομένωι παρῆ —
 σαν Πόπλιος Μούκιος Κοῖντου υἱός, Μάαρκος Κλαύ — 15
 διος Μάάρκου υἱός, Μάνιος Σέργιος Μανίου υἱός.
 Ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο περὶ χώρας
 [κ]αὶ περὶ — [λι]μέ[ν]ων καὶ προσόδων καὶ περὶ ὀρέων[ε]αυτῶν, ἐ(πεὶ)
 [ἀν]είσαν ταῦτα, ἡμ[ῶ]ν μὲν ἔνεκεν ἔχειν, ἔξειν ἅ ἔδο —
 ξεν. 20

I Lin. 14 har Foucart foran προτέραι suppleret ἐμ (Kirchhoff τῆ). Efter Lüders's Revision mangler der Intet i denne Linies Begyndelse, men der er blot en Afsats for det nye Senatsconsult.¹

I Linie 18's Begyndelse, hvor der paa Stenen efter Foucarts Læsning staar: .ΑΙΠΕΠΙ . . ΜΕ . ΩΝ supplerte Foucart: (Κ)ΑΙ ΠΕΠΙ ΛΙΜΕΝΩΝ, hvad Madvig har vedtaget, Mommsen derimod supplerer Τεμένων, hvilket Foucart ogsaa tænkte paa, men derimod indvendte, at der i det næste Afsnit er Tale om Templerne (ἱερῶν). Pluralet λιμένων gav nemlig Mommsen Anstød, da Strabo blot nævner 1 Havn, skjønt han mener, dette Plural nok kunde undskyldes. Foucart forsvarer Pluralet λιμένων med at Bugten Dombréna — Thisbæ's gamle Havn — er afskaaret i flere mindre Bugter, som hver nu have sit særegne Navn. Mommsen erkjender nu, at Lüders's Revision af Stenen (hvor der staar: ΛΙ/ΛΕ/ΩΝ

Linie 9 viser Aftrykket et tydeligt Σ, men blot svagt Spor af Ι; efter ΔΟΘΩΣΙΝ kan alene [Ο]ΙΣ τ: οἷς udfyldes.

² Stadfæstes ganske af det mig tilsendte Papiraftryk.

har afgjort Spørgsmaalet til Fordel for λιμένων.¹ Med Hensyn til προσόδων, foran hvilket Ord περι ikke gjentages, mener Foucart, vistnok skarpsindigt, at dette Ord ikke mener Byens Indtægter (vectigalia) overhoved, men at Havneindtægterne (portoria) ere betegnede, og gjør samme Opfatning af samme Construction gjældende ved Linie 21: ἱερῶν καὶ προσόδων (ο: disses Indtægter) cf. Madv. gr. S. § 80 d, Anm. in.

Samme Linie 18 er Foucarts Læsning paa Stenen OPEΩN ο: ὀρέων bleven bestyrket ved Lüders's Revision². Dette ὀρέων, som skulde betyde „Bjerge“ — af Foucart fortolket: „Oliebjerger og Vinhaver“; Thisbæ's District omfattede den sydøstlige Skraaning af Helicon fra Coroneas Grændse til Havet — men som sprogligt i κοινῇ burde være ὄρων (af ὄρος, τὸ „et Bjerg“), er af Madvig og Mommsen samdrægtigt (men uafvidende af hinanden) rettet til: ὄρ(ι)ων ο: Diminutivet af ὄρος m. (jon. οὐρος) „Grændse“. Mommsen erklærer det for en Feil af Stenhuggeren (E for I), og ὄριων svarer da til „termini“ i den Deditionsformel, som Mommsen citerer fra Liv. 1, 38 (Kong Tarquin spørger Collatias Udsendinge: Deditisne vos populumque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia in meam populique Romani dicionem? Dedimus. At ego recipio). I Slutningen af Lin. 18 staar paa Stenen efter Lüders: ΕΠ. Paa mit Papiraftryk er dog Π ei synligt, men der snarere Spor af et følgende E.

Ved Linie 19 er mod den af Foucart meddelte Læsning og Textform (efter hans Afdeling af Ordene): ἡμῶν μὲν ἔνεκεν ἔχουσιν, ἔξουσιν ᾧ ἔδοξεν med Ret af Madvig p. 13 gjort den Indvending, „at Relativet (ᾧ) foran dette ἔδοξεν, hvoraf netop Infinitiverne skulde hænge, tilintetgjør Sammenhængen aldeles, og derhos at ἔχουσιν, ἔξουσιν (i Præsens og Futurum) er forkert“ („naturligvis aldeles forskjelligt

¹ Mit Papiraftryk viser tilstrækkeligt tydeligt: ΛΙΜΕ\ΩΝ, blot at I er svagt; den ene verticale Streg mangler i det første N.

² Paa mit Papiraftryk staar ogsaa aldeles tydeligt: OPEΩN; derefter er eet Bogstav udfaldet eller rettere utydeligt, men Sporet tyder nærmest hen paa A, som da tør have været en Dittographie.

fra fecit, fecerit“ (ο: som findes i romersk Lovsprog og Forbud t. Ex. tabula Heracleensis Lin. 111 (37), kort foran Lin. 108 (34) Haubold l. l.: quæ conciliabula civ. Rom. sunt, erunt) „har gjort eller herefter maatte gjøre“, hvorfor Madvig retter ἐξείναι til ἐξείναι (saa at ι antages udfaldt efter det α, som Foucart har gjort til ᾶ), en Rettelse, som ogsaa, Madvig uafvidende, var foretaget af Mommsen, og som senere er bestyrket ved Lüders's Revision af Stenen, paa hvilken Foucart ei har lagt Mærke til et halvt ι, som staar efter A¹. Men naar Madvig ogsaa erklærer ἡμῶν ἐνεκεν, som vel tydeligt læses paa Stenen (da Foucarts Læsning her ei er modsagt af Lüders), undtagen at i ἡμῶν det næstsidste Bogstav fattes,² for meningsløst og erklærer følgende sin Læsning og Supplering — (der i mange Bogstaver ikke lidet afviger fra hvad der tydeligt læses): ἐπ(ε)ί (i Slutningen af Lin. 18, som Foucart og Mommsen cf. supra om Lüders's Revision) ἐ[φ]είσαν ταῦτα ἡμ[ι]ν, νέμειν καὶ ἔχειν ἐξείναι ἔδοξε (hvor altsaa ἡμ[ι]ν, νέμειν καὶ er substitueret for ἡμ[ῶ]ν μὲν ἐνεκεν) — for aldeles sikker³, saa er uden al Tvivl hans Rettelse her gaaet for vidt. Allerede i Beg. af Lin. 19, hvor der efter Foucart paa Stenen staar: . . ΙΕΙΣΑΝ, maa det af Foucart og Mommsen supplerede: ANEΙΣΑΝ antages at passe nærmere til de forfundne Skrifttræk end Madvigs ἐφείσαν.⁴ I Betydning ere vistnok begge saa temmelig synonyme; ἀνείναι er „slippe løs, slippe ud af sin Magt, Besiddelse, opgive“ (hyppigt uden Dativ, som ei altid nødvendigt for Meningen), med Dativ „overlade til En“; dette sidste er ogsaa ἐφείναι: „hengive prisgive“. Dette er nu mindre væsentligt, og begge Ord kunne vel

¹ Paa mit Papiraftryk er der kun lidet Spor, neppe Plads til et I efter A, men det er i ethvert Fald nødvendigt at læse ΕΞΕΙΝΑΙ.

² Paa mit Papiraftryk er dog endnu temmelig tydeligt Spor af Ω, og Tomten er for stor for et I (som Madvig supplerer).

³ Denne Madvigs Text gjengives saaledes: „saa, siden de have overgivet dette til os, besluttedes, at det skal være dem tilladt at eie og besidde det“.

⁴ Sporene paa mit Papiraftryk vise ogsaa hen paa AN.

gjengive det latinske: dedere.¹ Udfyldningen ἤμ[ω]ν er jo nødvendig, hvis ἔνεκεν er rigtigt. Mod ἤμ.ων ἔνεκεν (ῶ: „forsaavidt det kommer an paa os“, forbundet med ἐξέιναι = „licere per nos“) som Madvig kalder meningsløst, bemærker han, „at det lyder, som om Romerne overlod det til Thisbærerne at komme tilrette med andre om deres Besiddelser, idet Romerne ikke vilde træde iveien“, og videre, at „det en ikke følgende og utænkkelig Modsætning antydende μὲν (efter ἤμ.ων“) er særligt forkert. Men at den ved μὲν antydede Modsætning ikke følger, forekommer jo ogsaa ellers „undertiden“ (cf. Madv. gr. Synt. § 188 A. 5, d, „(idet)“ „μὲν sigter til en Modsætning, der underforstaaes, uden at nævnes“). Almindeligt tilføies ved Genetiven af et Pronomen, som gaaer foran ἔνεκεν“ et γέ, der jo dog ogsaa antyder en Modsætning, let forstaaelig af Sammenhængen, og at en saadan Modsætning her skulde være utænkkelig, lader sig vel ei med nogen Ret paastaa. Senatet i Rom kunde dog ei bestemt vide og afgjøre, om der ikke ved en eller anden Del af deres Communes District kunde versere Tvist med Nabocommuner, eller om ikke et og andet af Thisbærerne kunde være usurperet, og det er forsaavidt vel blot et forsigtigt Forbehold, her tages, som neppe med Grund kan vække noget Anstød. Selve Andragendet er blot antydet med περί κ. τ. λ. og den sædvanlige Indledning til Beslutningen οὕτως ἔδοξεν mangler saavel ved dette Afsnit (l. 17- -20), som i det næstfølgende l. 25—27 in.

I Linie 20 (post. in.) — 24 er Foucart's Læsning og Suppleren saadan:

περὶ ἀρχῶν καὶ περὶ ἱερῶν καὶ προσόδων, ὅπως αὐτοὶ 20
 (κ)υριεύωσι, περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν.
 οἵτινες εἰς τὴν φιλίαν τὴν ἡμετέραν πρὸ τοῦ ἢ Γάϊος Λοκρέ-
 τιος τὸ στρατόπεδον πρὸς τὴν πόλιν Θίσβας προσήγα —
 γεν, ὅπως οὗτοι ἔτη δέκα τὸ ἐ(σ)έ[π]ειτα κυριεύωσιν, ἔδοξεν.

¹ Mommsen sammenligner Polybs (36, 2 (2 flg.) Udtryk om Formelen ved Overgivelse til Romerne: διδόναι ἑαυτοὺς εἰς τὴν Ρωμαίων ἐπιτροπήν = dedere se in fidem Romanorum, „overgive sig paa Naade og Unaade“.

I dette Afsnit, foran hvilket Indledningsordene: ὡς αὐτῶν περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο ere udeladte, handles der om Bibehold af Øvrighedsposter, Helligdomme og (disses) Indtægter, og der besluttedes saaledes: at de, som havde sluttet sig til Romernes („vort“) Venskab, forinden C. Lucretius (cf. Indledningen) havde ført Armeen mod Thisbæ, skulde være Herrer derover i 10 følgende Aar.

περὶ ἀρχῶν (som vel og omfatter Præsteskaber) κ. τ. λ. i Andragendet gjentages ikke, — men maa dog forstaaes til — ved κυριεύωσιν i Beslutningen.

Bibehold af deres særegne selvvalgte Magistrater var naturligt en væsentlig Del af deres Uafhængighed. Foucart l. l. p. 36 gjør opmærksom paa, at Styrelsen i alle de Byer, som henhørte til den boeotiske Conføderation, var ensartet, og de, som indtraadte i denne (t. Ex. Megara, som to nye, af Foucart publicerede, Indskrifter fra dette Sted vise) opgave deres gamle Øvrighedsposter og antog de boeotiske Byers: en Archont (eponymus), tre (sandsynligt halvjaarlige) Polemarcher og en Secretær for disse; ἀρχαί, mener Foucart, omfatter ligesaa Senatet, hvis Medlemmer i Boeotien hed σύνεδροι.

I Lin. 22 efter Ordene φιλίαν τὴν ἡμετέραν maa Stenhuggeren have udeladt et nødvendigt Verbum, som af Madvig formodes at være: προσῆλθον eller ἦλθον, af Mommsen (efter Hercher) κατέστησαν „eller lignende“. Madvig udtaler vistnok, men tilstyrker dog ikke Tanken om, at det af Foucart selv i Afskriften skulde være oversprunget. Det viser dog nok dennes her i denne Lines sidste Del meget aabnere Bogstaver ikke har været Tilfældet. — I samme Linie πρὸ τοῦ ἧ er den af Madv. (gr. S. § 90 A. 2) omtalte Pleonasma tilstede (= πρὶν med Aor. Ind. eller πρὶν ἢ, πρότερον ἢ med Aor. Ind. eller sjeldnere Inf. cf. Madv. § 167 An.), som ogsaa findes i Latin ved Comparations-Ablativ af et Pronomen, hvorefter dels følger *quam* med Inf. (cf. Madvigs Expl. lat. Gr. § 304. A. 1 i den sluttende Parenthes), dels *quam quod* istedetfor det simple *quod*, som Cic. de Or. 2, 9, 38 tamen hoc certius nil esse potest, *quam quod* omnes artes aliæ — possunt; cf. id. 2, 74 *quo*

— mihi videri turpius nil solet, quam quum — sermo ille sequitur; cf. id. 1, 37, 169 og Cic. fin. 1, 6, 19 (begge Steder Inf. efter *quam*, men begge Steder tales der in abstracto; d. s. er Tilfældet Cic. N. D. 1, 15, 38).

I Linie 24 bliver τὸ ἐσέπειτα, som Foucart efter Monumentets mangelaytge TOE.E.EITA udfylder, bestyrket af Lüders's i Skrifttrækkene lidet afvigende Revision (TOE//IEITA). Thukyd. 2, 64 siger ἡ εἰς τὸ ἔπειτα δόξα. Udtrykket her er analogt med: τὸ ἀπὸ τοῦδε, τὸ πρὸ τούτου, og τὸ εἰς παραυτίκα καὶ τὸ ἔπειτα (Thukyd.) cf. Madv. gr. S. 14. A. 2 og Madv. ibid. 81 (hvor ἐς ἔπειτα anføres; hos Æschylos end og: ἐς ὅπότ' ἔσται). Madvig finder: „noget besynderligt i de 10 Aar ved Siden af „for Fremtiden““ (ᾧ: „de 10 kommende Aar“) „og man ventede Embeder og Præsteskaber for bestandigt sikrede Romernes Venner. Maaske er Tanken, at de af Romerne fordrevne ikke maa kaldes tilbage, selv om de nu herskende ville det, for alles eller nogles Vedkommende, førend om 10 Aar“. Denne Forklaring synes dog ingen videre Tilknytning at have til Texten, uden gennem den fjerne Modsætning til de Fordrevne.

Men denne Indskrækning om Bibeholdet af og Raadighed over de forrige Øvrigheder og Præsteskaber og Besiddelsen af Templerne og deres Indtægter blot for 10 Aar kan maaskee simpelthen forstaaes som en forsigtig, blot midlertidig Ordning af Thisbæs Forfatningsforholde saaledes, at Romerne paa Grund af de endnu urolige Tider og navnlig Boeotiens Splittelse i Partier kun midlertidigt i et begrændset Tidsrum indrømmer Thisbæerne den forrige Uafhængighed, for at denne Indskrækning skulde være som et Baand paa og en Sikring af deres tro Vedhængen ved Romerne, i Tilfælde af hvilken jo en saadan Uafhængighed senere varigt kunde tilsikres dem.

Senerehen betegnes der nu forskjellige Afdelinger af Thisbæerne (v. 28—30, 36—38, 41—42), som staa i indbyrdes forskjelligt Forhold til det nu i Thisbæ herskende romerske Parti og Romerne, med Hensyn til hvilke forskjellige Afdelinger forskjellige Andragender stilles.

I Linie 25—27 in. er Foucart's Text med sin Ordafdeling og Udfyldning saadan:

Περὶ χάρας, οἰκιῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, οὔποτε (πε—]
(ρ)ἰ αὐτῶν γέγονεν ὅπως[τὰ] ἑαυτῶν αὐτοῖς ἔχειν ἐξῆι,
ἔδοξεν.

25

Medens det Foregaaende handlede om offentlig Eiendom og Forfatning, saa tale disse Linier om privat Eiendom. Udflykket her har den samme Korthed som i det foregaaende Afsnit, idet Indledningsformelen ogsaa her er udeladt. Det maa dog erkjendes, at ved de forskjellige Afsnit i Linierne 17—27 in. er en nøiere indbyrdes Sammenhæng end imellem de øvrige Afsnit.

Foucart har her været særligt uheldig baade i Afdelingen af de enkelte Ord og Suppleren af de manglende Bogstaver. Foucart har paa Stenen i Slutningen af Lin. 25 fundet: ΟΥΠΟΤΕ.. og i Begyndelsen af Lin. 26: .ΙΑΥΤΩΝΓΕΓΟΝΕΝ, og gjengiver p. 14 dette saaledes: „Om Land, Bygninger og deres Eiendomme (overhoved p. 39) har der intet nogensinde fundet Sted, som tillod dem at besidde disse Ting i fuld Eiendom (eller p. 39: „som bemyndigede dem til at besidde deres Eiendomme i deres eget Navn“). Vedtaget“.¹

Det maa vistnok fuldt indrømmes, at Madvig beføiet finder dette meningsløst. „Thi“, siger M., „selv om Forbindelsen: οὔποτε περὶ αὐτῶν γέγονεν, ὅπως kunde betyde (hvilket den ikke kan betyde): „der er aldrig tagen nogen Beslutning, at“, er det dog urimeligt blot at fortælle, at der aldrig er taget nogen Beslutning, naar der ikke er antydet en falsk Forestilling, der skulde fjernes ved denne Bemærkning“. Heri maa man vistnok være enig (cf. Foucart's uheldige Forsøg paa at indforklare en saadan falsk Forestilling i

¹ Med den lidet rimelige Forklaring p. 36 „at Gesandterne havde paaberaabt sig de alt tagne Beslutninger og her synes af dem at tilegne sig fuld Ret (s'en faire un titre). Senatet svarede dem, at de har forstaaet falsk “&c (som ovenfor: og at der intet nogensinde har fundet Sted “&c) Men at den sammenhængende Senatsbeslutning skulde have været afbrudt ved mellemkommende Paastande af Gesandterne, er der dog ikke det fjerneste Spør til.

Anm. nedenfor). Men, naar Madvig saa tilføier: „Og den Beslutning, der sagdes ikke at være tagen, maatte da gaa ud paa, at Ingen skulde beholde sin Eiendom, saa at Benegtelsen af en saadan (høist underlig Beslutning) sikrede enhver sit“, saa er dette sidste ialfald for mig aldeles uforstaaeligt.

Madvig selv vil, at „der skal (med rigtigere Spiritus) suppleres og interpungeres saaledes: οὐποτε[έν τῆ]ι αὐτῶν γέγονεν, ὅπως τὰ εἰσ-
τῶν αὐτοῖς ἔχουσιν ἐξῆλι, ἔδοξεν, forklaret: „og om deres Eiendomme, hvorsomhelst de ligge i deres Land, besluttedes det, at de maa have deres“. („Efter Bestemmelsen om Besiddelsen af Byen i det Hele, om Adgangen til Embeder og Præsteskaber, følger Sikringen af Privateiendom, τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς“).

Mod denne Læsning og Suppleren og dens Mening turde der være to Indvendinger at gjøre: den ene sproglig, at de Partikler, som give (i Reglen blot) de sammensatte (ubestemte) Relativer (Pronominer og Adverbier) absolut Betydning, (t. Ex. hvem det saa er, hvor det saa er), ere δὴ, δῆποτε og οὖν (cf. C. Berg „Græsk Formlære p. 60 og Madv. gr. Synt. § 105 d, Anm. og der“) nedenunder); af de usammensatte forekomme nok alene ὅσος og οἷος med δὴ (δῆποτε) og οὖν i saadan absolut Betydning; ποτέ alene forstærker blot den generaliserende Mening af det sammensatte Relativ, saavel i virkelig relativ Brug (Soph. O. R. 224 ὅστις πόθ' ὑμῶν — τοῦτον) som i afhængig spørgende Sætning (id. ibid. 279 og 698: διδάξον — ὅτου ποτέ); paa οὐποτε saaledes brugt anføres (hos Passov 5te Oplag) blot eet Exempel af Diod. Siculus 14, 28: οὐποτε τύχοι efter nogle Mss., men almindeligt ὅπου ποτέ. Væsentligere tør dog nok fra Meningens Side indvendes, at et saadant Tillæg dog her synes temmeligt overflødigt; thi hvad gjorde vel den særlige Beliggenhed af deres Eiendomme i deres eget District til Sagen?

Ogsaa mod Opfatningen af γέγονεν („ligge“) turde der muligt reises Indvending. Ligesaa berettiget maaske som denne Gisning turde vel den være, at οὐποτε kunde være feilagtigt for ὅποτε og at I i Begyndelsen af Linie 26, hvor to Bogstaver rimeligt mangle, kunde være Levning af ΔΗ i slig Mæning: hvad Tid de (τὰ ὑπάρχοντα

αὐτοῖς) saa end ere komne i deres Eie (t. Ex. ogsaa om efter Confiscation af Forvistes Godser). Vel mere Opmærksomhed, ialfald ogsaa Omtale, fortjener Mommsens (l. l. p. 281) Læsning og Udfyldning i Slutningen af Lin. 25 og Begyndelsen af L. 26: ὃ ὑπὸ τέ[λει|σιν] αὐτῶν γέγονεν, gjengivet: quæ sub vectigalibus eorum fuerunt (Mommsen *ibid.* Anm. 1. tilføier: „malim ᾶ“ for ὀ). Lüders's Revision af Stenen (Eph. epigr. Vol. II. p. 103), hvor han fandt: ΑΥΤΟΙΣΟΥΠΟΤΕ// /ΤΙΑΥΤΩΝ¹, viser altsaa et T foran I, hvorfor Mommsen nu antager, der har staaet: ὃ ὑπὸ τέ[λει] ἔ[τι] αὐτῶν γέγονεν, nu gjengivet: de agro et ædificiis et bonis suis (?), quæ sub vectigali adhuc eorum fuerunt, og tilføier, at han alt før har tænkt paa ἔτι, men opgivet det „ut pote hoc loco parum græce positum“, men siger, at Stenen fordrer det (?), og at det maa regnes sammen med lignende Forseelser af den, qui hæc „vortit barbare“. Hans Mening maa da være den, at ἔτι her er den græske ucorrecte Oversættelse af det latinske adhuc „hidindtil“, en Betydning, som ellers vistnok ἔτι aldrig har eller kan have.

Men i den almindelige Betydning „endnu“ kunde det dog maaske staae med Mening, naar γέγονεν opfattes i den ikke ganske sjeldne Betydning af Præsens „er“ (cf. Buttm. *Ausf. gr. Sprachl.* 2 p. 95, der tilføiet dog, „saa at den nøiagtigere Betydning ligger i Tanke: „jeg er bleven“; såaledes er det vel at opfatte i Udtrykket: ἐν ὀργῇ γεγόνῆναι πρὸς τινα sml. med ἐν αἰτίᾳ εἶναι πρὸς τινα; hos Demosthenes (p. 145. 10) siges, καθ' αὐτοὺς γεγόνῆναι „være for sig selv, isolere sig“. Hdt. 9, 46 — καὶ ἡδομένοισι ἡμῖν οἱ λόγοι γεγόνῆναι, καὶ ἑτοῖμοι εἶμεν ποιεῖν ταῦτα, paa begge Steder er Perfectet præsentisk i Betydning.). Ὑπὸ τέλει, hvad Mommsen nu udfylder, er vel i ethvert Fald rigtigere efter hans Opfatning („underkastet Afgift“) end det tidligere ὑπὸ τέλει; ὑπὸ τέλει εἶναι synes vistnok ei ellers at forekomme (ἔξω τέλους τινοῦς εἶναι „at være fri for en

¹ Paa mit Papiraftryk er der i det høieste i Slutningen af Linie 25 Plads til eet manglende Bogstav, i Begyndelsen af Linie 26 ogsaa blot Spor og Plads til eet manglende Bogstav, som dog ligesaa nært viser hen til E som til T. At antage 4 manglende Bogstaver synes utilstedeligt.

Afgift“ forekommer efter Passov. 5te Opl. hos Demosthenes or. 20. § 19). Men ὑποτελής („Afgift underkastet, tributarius“), der vistnok i Reglen blot bruges om Personer, maatte vel og kunne bruges om Eiendomme, som ere afgiftspligtige, underkastede Afgift, saa at maaske ὑποτε[λές] her ialfald rigtigere udfyldtes end ὑπὸ τέ[λεσι]. Stedet forklarer Mommsen saa, at L. 25—26 stadfæster de private Eiendomme, dog saa, at den dem paalagte Afgift (stipendium) ligeledes skulde vedblive (vel altsaa grammatisk saaledes: som hidindtil har været deres (tilhørt dem), Afgift underkastet, eller hvis γέγονεν opfattes præsentisk: som endnu er deres, (dog) Afgift underkastet). Dette Sted giver Mommsen Anledning til en historisk Kritik navnlig af et Sted hos Liv. (33, 29). Det er feilagtigt, mener Mommsen, naar man troer, at endnu i det 6te Aarh. — ο: inden Grækenland — (Achaia) — blev ganske betvungen — ingen Stater i Grækenland har betalt Rom Tribut (stipendium). T. Quinctius Flamininus erklærede vistnok de fleste græske Folk for liberi og immunes og autonomi, men det er høist tvivlsomt, om dette ogsaa strakte sig til Boeoterne. Thi da — efter Livius 33, 29 — disse hverken betalte den for 500 i Boeotien snigmorderisk dræbte og plyndrede romerske Soldater dem paalagte Mulct af 500 Talenter, heller ikke udleverede de Skyldige; angreb Flaminus dem med Krig, herjede deres Agre og beleirede Coronea (som med Acræphia var mest skyldig). Nu gave endelig Boeoterne Kjøb og fik ved Achæernes Mægling, efterat være befalede at udlevere de Skyldige og som Mulct at udrede 30 Talenter, indrømmet Fred og Ophæven af Coroneas Beleiring. Men, ræsonnerer Mommsen, naar der før Krigen fordredes 500 Talenter (1 for hver myrdet Soldat), saa er det dog neppe troligt, at efter Krigen blot 30 Talenter fordredes som Mulct. Nei! dette har været en aarlig Tribut, dengang paalagt Boeoterne, netop den, som Senatsconsultet her omtaler,¹ og Livius synes og her slemt at have forvansket

¹ Hvorledes Mommsen (p. 294 A. 1 nedenunder) kan finde en Støtte for sin Gising om Afgiftspligtighed i Boeotien paa denne Tid i Stedet hos Cic. d. n.

Polyb. „Hvis“, siger M. videre, „ligefra a. u. 558 af i hele Grækenland blot Boeoterne alene eller næsten alene vare Romerske stipendiarii, saa er det klart nok, hvorfor de Fiender, som reiste sig mod Rom, kunde haabe i Boeotien at finde og for det meste fandt Forbundsfæller; saa skedte det i Krigen med Antiochus (Liv. 35, 47. 36, 6. 20. Polyb 20, 7, 3) ligesaa i den nu med Perseus. Det er saalangt fra, at det bør give Anstød, at Tribut var paalagt Folk, som ikke samtidig vare gjorte til Provindser, at netop dette lidt senere fandt Sted i Illyricum (Liv. 45, 26 Illyrien deles i 3 Dele, Illyrerne erklæres for frie, 6 Communer ogsaa for immunes, de øvrige skulde betale Halvdelen af den forrige Skat til Kongen) og i Macedonien (Liv. 45, 29).

Uagtet denne Mommsens skarpsindige historiske Kritik og Gising tør det dog nok erkjendes, at Texten paa dette Sted endnu ikke kan ansees for sikker, men maa fremdeles staa hen som uopklaret, endog blot af den Grund, at det, som efter Mommsen skulde være Hovedtanken, at Thisbæerne skulde fremdeles besidde sine private Eiendomme underkastede Afgiftspligt, her skulde være udtrykt i en — endog sproglig ikke ganske rigtig (ὄ for ᾶ) — relativisk Bisætning. I selve Beslutningen staar hos Foucart falsk αὐτοῖς for αὐτοῖς styret af ἐξῆι (ὅπως τὰ εἰαυτῶν αὐτοῖς ἔχειν ἐξῆι), rettet af Madvig og Mommsen.

Linie 27 post. in. — Lin. 31 med. er Foucart's Text med hans Supplering saadan:

Ἔσσανύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο ὅπ[όσ—]

[ο]ι αὐτόμολοι οἱ ἴδιοι ἐκεῖ φυγάδες ὄντες τὴν ἄκραν αὐτοῖς ὅπως τειχίσαι ἐξῆι καὶ ἐκεῖ (κατ)οικῶσιν οὗτοι, καθότι ἐνεφάνισαν, οὕτως ἔδοξεν ὅπως ἐκεῖ κατοικῶσιν καὶ τοῦτο τειχίσωσιν, ἔδοξεν τὴν πόλιν τειχίσαι οὐκ ἔδοξεν. 30

Foucart fandt i Slutningen af Lin. 27: ΟΠ. . og i Begyndelsen af Lin. 28: .I, hvilken Lacune han udfyldte ὅπ[όσ]οι, hvad han foretrak for ὅπ[ω]ς ὅι, som han ogsaa tænkte paa — fordi ὅπως da

Deor. 3, 19, 49 nostri quidem publicani, cum essent agri in Boeotia deorum immortalium excepti lege censoria, negabant immortales esse ullos &c er eilet at skjønne, da den Dialog angives holdt i a. u. 677 (77 a. Chr.)

vilde staa 2 Gange i samme Sætningsled, den anden Gang overflødig. Intet af begge tiltalte Mommsen, som i Texten beholdt Lacunen, medens han i den latinske Version gjengiver det, uden Verbum staaende Relativ, ὅποσοι: [qui sunt]. Madvig udfyldte ὅπ[ως||ὅ]ι, hvad Mommsen nu senere (eph. epigr. Vol. 2. p. 103) erkjender ei kan betvivles, da Lüders paa Stenen har fundet: OIIΩ/|OI, hvor altsaa blot Σ af ὅπως var udfaldet. Ὅπως οἱ αὐτόμολοι οἱ ἴδιοι — αὐτοῖς ὅπως ἐξῆι er udentvivel med Pleonasme (Gjentagelse af noget alt forhen sagt) forbunden Anakoluthie eller Forandring i den begyndte Construction, forarsaget ved en Modification i det fra først af tænkte Udtryk, saadan som en saadan Anakoluthie ikke sjelden forekommer navnligt ved δοκεῖ, ἐδοξεν (cf. Madvig gr. Synt. § 216 med Anm.¹ infra), hvad allerede af Madvig er gjort opmærksom paa (skjønt Madvig her, hvad man maaske kan undres paa, blot udtrykker sig formodende: „Jeg troer snarere“ (ο: efterat Madvig mod ὅποσοι har indvendt, at dette, i sig selv ved sin partitive Betydning lidet passende Relativ, mangler et Verbum),“ at her er en Anakoluthie, idet der begyndes i Nominativ med Tanken rettet paa κατοικῶσιν, men derpaa (og derfor med gjentaget ὅπως) først indskydes det specielle Andragende med αὐτοῖς ἐξῆι“; hvorefter Madv. tilføjer, at „et endnu haardere Anakoluth findes nedenfor Lin. 36 i: ἀνθρώπους — ὅπως οὗτοι κατέχωνται (vel istedetfor: καθεκτέουσ εἶναι, da simpel Inf. κατέχεσθαι, som Mommsen siger burde staaet, vel vilde være utydeligt). Naar Madvig siger (see ovenfor), „at der begyndes i Nominativ med Tanken rettet paa κατοικῶσιν“, saa kan man være i Tvivl om, hvilket af de to „κατοικῶσιν“: det i Andragendet eller det i Beslutningen (at der paa første Sted rigtigt udfyldes (κατ)οικῶσιν, som fuldt ud læses i Beslutningen, er man jo enig om og er selvfølgelig)¹ Madvig mener; men ialfald er det at bemærke, at det første κατοικῶσιν i Andragendet atter forsaavidt er et Udfald fra den nu forandrede Construction med ἐξῆι, som der egentlig, istedetfor dette κατοι-

¹ Paa Bagsiden af mit Papiraftryk læses endnu temmelig tydeligt ogsaa paa første Sted: κατοικῶσιν.

κῶσιν afhængigt af ὅπως, burde i Afhængighed af det imellemkom-
 mende ἐξῆι have staaet: κατοικεῖν. Forøvrigt er der i Texten
 neppe noget egentlig Anstød at tage, og Meningen er i sin Helhed
 nok neppe saa dunkel, som man skulde tro af Foucart's fuldstæn-
 dige Misfortolkning og af Mommsens ligefremme Erklæring om ei
 at forstaae Ordene¹, eller af de Vanskeligheder, Madvig har fundet
 i Udtrykket οἱ αὐτόμολοι οἱ Ἰδιοι, som har motiveret ham til Ret-
 telse — skjønt de angjeldende Personers Forhold vistnok ikke i
 sin Detail forklares (der henvises jo til den nærmere Forklaring,
 som Deputationen fra de Romersksindede Thisbæer (?) eller Fem-
 mands-Comitéen i Forveien har givet; οὔτοι hører vel i ethvert
 Fald hen til καθότι ἐνεφάνισαν og ikke som Subject til κατοικῶσι,
 hvortil dette egentlige og stærke Demonstrativ ei kunde passe,
 og nogen ny, selvstændig Betegnelse af Subject for κατοικῶσι er jo
 ganske overflødig efter det foregaaende αὐτοῖς — ἐξῆι, idet jo
 allerede αὐτοῖς er en pleonastisk Gjentagelse af det forrige Subject
 paa Grund af Anakoluthien; Subjectet οὔτοι er skudt foran for Re-
 lativet, saaledes som ὅπως saa ofte her i Andragenderne følger
 efter et eller flere Ord, der tilhøre den af ὅπως afhængige Sætning;
 men οὔτοι her, ligesom τούτοις paa samme Maade skudt foran
 καθότι i Lin. 33—34, betegner vel rettest Femmandsudvalget, som
 i Forveien maa antages at have meddelt Senatet Detaillen af det
 af de Thisbæiske Sendemænd forebragte; ellers maatte man jo
 (οὔτοι maa vel forstaaes δεικτικῶς) antage, at de Thisbæiske
 Udsendinge selv vare tilstede i Senatet, hvad vel neppe stemmer
 med de brugelige Former og desuden her ligefrem modsiges af
 Senatsconsultets Slutning (L. 56—60), hvor Thisbæerne (ligesaavel
 som Coroneerne) omtales som Fraværende). Madvig har uden
 Tvivl selv vanskeliggjort sig Stedet ved at gaa ud fra en uhjemlet

¹ Mommsen siger strax i Anm. 3 nedenunder Texten l. l. p. 281: verba non assequor, neque assecuti ea sunt, quos de hoc documento (?) consului, amici Hercherus et Kirchoffius. Videtur autem hoc significari, iis qui a Thisbæis in exilium pulsi in castra Romana transfugissent, solis (?) ius esse habitandi in arce.

Opfatning af *αὐτόμολοι* — *ἐκεῖ φυγάδες ὄντες* og ved ganske at sætte *ἴδιοι* ud af Betragtning, eller finde dette uden Mening og derfor skride til at forandre det — vel netop paa Grund af den uklare Opfatning af Ordet *αὐτόμολοι*.

Foucart l. l. p. 40 havde vistnok ganske vilkaarligt og uden egentlig Mening (Foucarts Forklaring bliver af Madvig slet ikke omtalt) forklaret „*οἱ αὐτόμολοι οἱ ἴδιοι*“ saaledes: „Man maa“, siger Foucart, „i det romerske Parti i Theben distinguere to Kategorier: det ene Parti ere de, som ere forblevne i Byen, ventende paa Leilighed til at skaffe den romerske Alliance Overhaand; disse ere de, som sende Deputationen, og som Texten gjentagende (2 Gange) betegner ved: de, som forbleve i Venskab med os (*οἷτινες ἐν τῆι φιλίᾳ τῆι ἡμετέρᾳ ἐνέμειναν*). Det andet Parti har compromitteret sig mere. De har forladt Byen Thisbe, hvor det macedoniske Parti herskede, og ere dragne til den romerske Leir for at tjene Romerne med Vaaben i Hænderne“. Det er i høi Grad besynderligt, at Foucart ikke selv har indseet Urimeligheden af dette. Hvorledes det romerske Parti, som nu er i Besiddelse af Byen og sender Gesandtskabet til Rom, oprindeligt er bleven dannet og opstaaet, kan vistnok ei tydeligt vides; at disse romersksindede have kunnet forblive uforstyrrede i Byen, mens den var i det macedoniske Partis Vold, og der kunnet afvente deres Tid, synes lidet rimeligt. De har vel efter al Sandsynlighed været udjagede og enten vanket om og spredt sig til de mange romersk-venlige Byer, eller strax sluttet sig til den romerske Hær. Men at de, som uden videre have forladt Thisbæ og ere dragne til den romerske Leir for at tjene Romerne med Vaaben i Hænderne, skulde have „compromitteret sig“ i Romerske Øine mere end de første, hvis Sindelag jo ialfald ikke kunde kjendes deraf, at de — efter Foucart — ere forblevne i Byen, altsaa sammen med de macedonisksindede, som dengang havde Overhaand, er jo aabenbart urimeligt, da hine jo tvertimod havde indlagt sig directe Fortjeneste af Romerne;¹ for saadanne kunde ingen Forbønner vel behøves.

¹ Foucart støtter sin besynderlige Forklaring ved et Forsøg paa en eiendommelig Opfatning af Ordet *αὐτόμολοι*, som ei kan siges at være meget tydelig: le mot

Madvigs Forklaring gjør Sagen neppe meget tydeligere. Madvig siger „Det“ (o: dette Punkt) „angaar Overløbere, der opholde sig i Thisbe, landsforviste fra deres eget Hjem“. Hvad vil „Overløbere“ her sige? Det er vel vanskeligt nok at skjønne. Men det er dog vistnok ialfald indlysende, at naar Madvig forstod dette om Ikke-Thisbære, saa maatte *οἱ ἴδιοι* nødvendigst støde ham. Han retter derfor dette til: *οἱ ἄλλοιοι*, der skal betegne dem, der ikke for en kort Tid have forladt deres Hjem, men ere forviste derfra for bestandigt ved *ἀειφυγία* (o: evig Landflygtighed), og Ordet forklares af Madvig nedenfor ved: „de varigt andetstedsfra Landflygtige“. Men for ei at dvæle ved, at en saadan Sprogbrug af *ἄλλοιος* („stedsevarende“) ikke er oplyst ved Tilfældet af *ἀειφυγία*, saa er jo grammatisk bestemt at indvende, at rigtig Construction forbyder at forbinde *οἱ ἄλλοιοι* med det følgende *φυγάδες* (som jo ei heller staar absolut brugt som Substantiv, men er Prædicat til *ἐκεῖ ὄντες*), men fordrer Henførelse til det foregaaende, substantivt brugte, *οἱ αὐτόμολοι*, som rigtignok da ingen Mening giver („de stedse varende Overløbere“). Desuden, at de for bestandigt fra andre Stæder udviste, hvis den Opfatning var mulig, skulde have taget sin Tilflugt til en liden, ved Krigen herjet By, som Thisbæ — som Opholdssted — hvis Stilling endnu var svævende, er vistnok ogsaa lidet rimeligt. Men Sagen er jo den, at netop Ordet *οἱ ἴδιοι*, som paa Stenen tydeligt læses og i

αὐτόμολοι a d'ordinaire un sens défavorable; il s'applique aux transfuges et aux esclaves fugitifs. Mais cette acception fâcheuse ne dérive pas nécessairement des elemens, qui composent le mot: *αὐτός* — *μολεῖν*; l'un indiquant la spontanéité, l'autre un simple mouvement. Le mot *αὐτόμολος* peut donc désigner celui qui, de son plein gré (?!), est passée d'un camp dans l'autre, sans aucune idée de blâme *οἱ ἴδιοι* „les amis, les partisans“. J'explique donc: „tous ceux de leurs partisans qui, de leur plein gré, ont passés dans le camp des Romains“. Men hvorfra? *αὐτόμολος* er dog i ethvert Fald En, der gaar over fra eet Parti til et andet. Det Sted (uden Citat), som Foucart anfører af Diod. Sic., hvor det hedder, at paa Grund af Roms (?) „overvættens Mildhed baade Konger og Byer og Folkeslag „frivilligt gik over til, underkastede sig (*αὐτομόλησαν*) Romersk Herredømme“ (o: fra tidligere at have været uafhængige), kan dog intet bevise her, hvor en aabenbar Krigstilstand finder Sted.

sig ingen Vanskelighed frembyder, udelukker Tanken om fremmede Landflygtige, eller Landsforviste. „Deres egne Omløbere“ (for of ἑδιοι, Adjectivet, kunde have staaet partitivt Genitiv her: ο: „Overløberne af deres egne Landsmænd“), „som ere der som Flygtninge“ (saa lyder jo Texten), er vel naturligt at forstaae om de macedonisk-sindede Thisbæere, som i deres Partiiver endog havde grebet Vaaben for Macedonerne og tjent i den macedoniske Hær, — ialfald vare optraadte som aabne Fiender af Romerne —, men senere havde angret dette og efter skiftet Mening havde vovet at begive sig tilbage til sin Hjemstavn, — der nu, indtaget af Romerne, var i deres romersk-sindede Landsmænds Vold — men som dog der naturligt endnu ingen Rettigheder havde, men alene befandt sig der som Flygtninge, der dog efter deres forandrede Sindelag fandt Sympathier hos deres Landsmænd, det nu herskende Romerparti. At ἐκεῖ paa første Sted generelt betegner Byen Thisbæ, maa vistnok indrømmes Madvig; men ligesaa bestemt maa det vel og paastaaes, at ἐκεῖ paa det andet Sted specielt betyder „Borgen“. „Det altfor besynderlige“¹, som Madvig finder i „at gjøre Byens Borg til varig Bolig for Fremmede“ (i hvis Sted han forklarer, at „man ønsker Tilladelse til at benytte de nærings- og arbejdsløse Fremmede til Gjenopførelse af Fæstningsmuren og til deres Bosættelse i Byen, hvilken aabenbart betegnes ved det første ἐκεῖ“ i Linie 28, cf. ovenfor) bortfalder altsaa, naar man erkjender, at der her netop ikke handles om Fremmede, men om angrende Thisbæere, som rimeligvis havde mistet sit forrige Hus og Hjem (ved Confiskation paa romersk Befaling) fordi de vare directe gaaede over i macedonisk Leir. Madvig erklærer dog selv ἄλλοι for usikkert (og tilføier et Spørgsmaalstegn ved dette Ord nedenfor, hvor han giver den samlede Text efter sin Læsning og Suppleren); og han bemærker tillige, at καθότι ἐνεφάνισαν henviser til den speciellere Forklaring af Forholdet

¹ „Meningen“, siger Madvig p. 15“, er dog neppe, at de skulle boe paa Borgen; thi det vilde dog være altfor besynderligt, at gjøre Byens Borg til varig Bolig for Fremmede“.

og Planen, som de thisbæiske Sendinge sandsynligt havde givet Femmands-Udvalget (cf. min Bemærkning ovenfor om οὗτοι foran καθότι). I Lin. 30 staar τοῦτο τειχίσωσιν i Beslutningen, medens ovenfor i Andragendet staar τὴν ἄκραν τειχίσαι ἐξῆ; det maa forståaas som elliptisk for: τοῦτο τὸ τεῖχος τειχίσωσιν.

Mommsen har ei indladt sig paa nogen speciellere Forklaring. Men hans korte Ytring: v. 27—31 agitur de moenibus. Oppidi moenia senatus iubet demi (nei! at de ikke maa gjenopbygges); arcem tradit (ο: senatus) Thisbæis iis, qui ad Romanos transfugissent (maa dog vel sige: fra Perseus's Hær), ut soli (derom staar intet udtrykkeligt) ibi habitarent eamque moenibus circumdarent („den tidligere Mur“, bemærker Madvig, „var altsaa ødelagt“) stemmer ialfald med den oven givne Opfatning af οἱ ἀυτόμολοι οἱ ἴδιοι. Han tilføier alene: de summa re constat, quamquam verba impedita sunt propter hiatum v. 27 (skal være Slutningen af L. 27 og Begyndelsen af 28) non satis certa ratione explendum (han mener Lacunen, som han oprindeligt har ladet staa, men dog siden efter Lüders's Revision — cf. ovenfor — udfylder: ὅπως οἱ, som alt før Madvig, med Forklaring af Anakoluthie, som denne.

Foucart l. l. p. 41 beretter, at der ovenfor Landsbyen Kakosi, (paa hvis Tomt ἡ πόλις forudm laa) mellem denne og Dombrena er en Høide, paa hvilken der endnu findes betydelige Levninger af helleniske Mure af huggen Steen, tilpassede uden Cement og med Taarne. Dette var, siger Foucart, ἡ ἄκρα πόλις, hvor Senatet tilod de Landflygtige, „sine Tilhængere“ (partisans) at bosætte sig og opføre Mure. Af denne Begjering her maa man slutte, fortsætter Foucart, enten at iforveien selve ἀκρόπολις ikke var befæstet, hvad dog er lidet sandsynligt; eller snarere, at Romerne efter deres Sædvane (cf. Paus. II, 1, 2) havde begyndt paa at rasere Befæstningerne. I ethvert Fald skrive Kakosi's „helleniske“ Mure, hvis Ruiner ere betydelige og i en temmelig god Stand, sig fra Aaret 170. Det er en nøiagtig Tidsbestemmelse og derved selv af Interesse for Studiet af den militære Architektur hos Grækerne. Mommsens Modbemærkninger mod denne Meddelelse af Foucart ere lidet helige. „Foucart“, siger Mommsen, „slutter af dette Document, at

disse Mure ere byggede efter dette Senatsconsults Affattelse, maa-
ske med Uret. Thi at Borgen paa den Tid har manglet Mure,
sluttes neppe med Ret deraf, at Senatet nu tillader, at den befæ-
stes, da dette ligesaavel (item?) kan betegne, at Senatet tillader,
at den vedbliver at være befæstet“, en Forklaring saa besynder-
lig, at enhver Kritik af den bliver overflødig.

Lin. 31 med — 35 pr. fin. lyder efter Foucarts Læsning og Sup-
pleren saaledes:

Ἔσασύτως περὶ ὧν οἱ αὐτ(οὶ) | 1. 32 λόγους ἐποίησαντο χρυσίον,
ὃ συνήνεγκαν
εἰς στέφανον, [ὄ|1. 33 πω]ς εἰς τὸ Καπετώλιον στέφανον κατα-
σκευάσωσιν, τούτοις, καθ[ό] |
[τ]ι ἐνεφάνισαν, ὅπως αὐτοῖς ἀποδοθῆι ὃ(πω)ς τοῦτον τὸν στέ-
φανον εἰς

35 (τ)ὸ Καπετώλιον κατασκευάσωσιν, οὕτως ἀποδοῦναι ἔδοξεν.

I dette Afsnit volder hverken Text eller Indhold nogen virke-
lig Vanskelighed. Talen er om en Sum Guld, sammenskudt for at
anskaffe en Guldkrands til Nedlæggen paa Capitol, som var dem
frataget, og som de anholde om maa blive givet dem tilbage til
denne Anvendelse. Udtrykket har en karakteristisk minutiøs Ful-
stændighed og Udførlighed i selve Andragendet, medens Reso-
lutionen er yderst kortfattet. Udfyldningen af de ubetydelige La-
cuner er af de senere Bearbejdere erkjendt for rigtig og nødvendig.
I Begyndelsen af Linie 33 læses dog foran Σ endnu paa Papiraf-
trykket Ω.

Den Sum i Guld (χρυσίον er — forskjelligt fra χρύσος — almin-
deligt brugt om myntede Penge, som i saadant Tilfælde opsmel-
tedes) har maaske været sammenskudt i det nævnte Øiemed alt
før Byens Indtagelse (uden Sværds slag) af de romersk-sindede og
var vel, som alt andet Gods, inddraget ved Deditionen (saa Momms-
sen l. l. p. 295). Madvig bemærker l. l. p. 16: „Hvem havde ta-
get dette Guld og skulde give det tilbage? Uden Tvivl er her
allerede en Anke mod C. Lucretius, hvis Navn dog skaanes“. Un-
der Forudsætning af Rigtigheden af Mommsens historiske Kritik
ved de to Steder hos Livius og af at der altsaa i Liv. 42, 63, 12

er Tale om Thisbæ's, ikke Thebens, Indtagelse, saa var der dengang et romersk-sindet Parti i selve Byen. Livius siger l. 1.: „Inde (ο: fra Haliartus's Erobring) Thebas (ο: Thisbas) ductus exercitus: quibus sine certamine receptis, urbem tradidit exsulibus (vel de Fleste) et qui Romanorum partis erant; adversæ factionis hominum fautorumque regis ac Macedonum (que er her exepegetisk eller explicativt) familias sub corona vendidit (Madvig, som dog endnu forstaaer dette om Theben, bemærker (om familias) p. 10—11 „vist ikke blot deres Slavetyende“). Dette Romerparti i selve Byen, som vel ogsaa havde hindret enhver Modstand fra Byens Side („sine certamine receptis) havde vel alt før Indtagelsen forberedt denne Gave. En saadan Gave af en Guldkrands til Jupiter Capitolinus fra forbundne Folk var, som Foucart bemærker l. 1. p. 42, en af de ældste Skikke hos Romerne, og Livius har talrige Exempler derpaa. Saaledes nævnes alt i a. u. 259 (495 f. Chr.) hos Liv. 2, 22 en saadan Gave fra Latinerne; i Aar 449 f. Chr. en lignende fra Latiner og Herniker hos Liv. 3, 57; i 341 f. Chr. fra Carthaginienserne hos Liv. 7, 38; og dette blev efterhaanden en Forpligtelse for dem, som ønskede Roms Venskab og Bevaagenhed. En Guldkrands (paa 80 ₰) kommer i dette samme Aar (170 f. Chr.) fra Lampsacus, og ligesaa en mindre (paa 50 ₰) fra Alabanda ifølge Liv. 43, 6. Resolutionen gaaer ud paa, at Guldet skulde gives dem tilbage paa den angivne Betingelse (til det nævnte Øiemed): οὕτως ἀποδοῦναι ἔδοξεν. Vanskelighed med Hensyn til Sproget har egentlig blot τούτοις (som Lüders bekræfter læses paa Stenen) i L. 31 voldt, hvilket baade Madvig (og Kirchhoff hos Mommsen l. 1. p. 281) mene bør rettes til τοῦτο. Jeg har alt i Anledning af οὔτοι i L. 29 bemærket, at dette τούτοις rettest henføres til Relativsætningen καθότι ἐνεφάνισαν, saaledes at paa begge Steder dette stærke Demonstrativ er sat foran Relativadverbiet, (saaledes som gjentaget ὅπως er sat efter et eller flere Ord, der høre til den relative Bisætning), og at det maa forstaaes (δεικτικῶς) om det i Senatet tilstedeværende Femmands-Udvalg, hvem Gesandterne have meddelt sin detaillerede Forklaring. Der bør altsaa interpreteres i Lin. 33: κατασκευάσωσιν, τούτοις καθότι ἐνεφάνισαν, κ. τ. λ.

Lin. 35 Slutn. — 40 med. og Lin 40 med. — 45 indeholde to sammenhængende Andragender, uden den sædvanlige mellemkommende Indledning ved det andet Afsnit. Det hele Sted lyder efter Foucart's Læsning og Suppleren saaledes:

᾽Ωσανύ 35

τως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο ἀνθρώπους οἵτινες ὕπεν [αν] — [τι]α τοῖς δημοσίοις πράγμασι τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς ἑαυτῶν εἰσιν, [ὅ]πως οὗτοι κατέχωνται, περὶ τούτου τοῦ πράγματος καθὼς ἂν K[οῖν —] [τω]ι Μαινίωι στρατηγῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τῆς ἴδιας πί — στεως δοκῆι οὕτως ποεῖν ἔδοξεν. Οἵτινες εἰς ἄλλας πόλεις ἀ — 40 (πή)λθοσαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ κῆρ(υγμα τοῦ) σ[τρατ]ηγοῦ παρεγένοντο, ὅπως [μ]ῆ εἰς τάξιν καταπορεύονται, περὶ τούτου τοῦ πράγματος πρὸς Αὐλόν [Ὀ]στίλιον ὑπατὸν γράμματα ἀποστέλλαι ἔδοξεν, ὅπως περὶ τούτων νο(ῦ)ν προσέχη καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ [τ]ῆς ἴδιας πίστεως φαίνεται, ἔδοξεν. 45.

Det første Andragende (fra Lin. 35 Slutn. — 40 med.) gaaer ud paa, at de Thisbæere, som ere fiendtlighedsindede mod Romerne og de romersk-sindede Thisbæere (rimeligt Partihøvdingerne for den macedonisk-sindede plebs) maa fastholdes. „κατέχωνται“, i sig lidt utydeligt, er af Foucart l. l. p. 44 med Bifald af Madvig l. l. p. 17 forstaaet „tilbageholdes i Rom“; „hvorhen de“, tilføier Madvig, „sandsynligvis vare sendte tvangsvis af Lucretius“. Denne Forklaring er støttet ved, at Polybius gjentagende (frg. af lib. XXXIII cap. 1, 3 og 2, 1 og frg. lib. 31, 8, 8 ed. Tauchn.) bruger Udtrykket: οἱ κατεχόμενοι om de til Italienoverførte og der fastholdte Achæere og derhos ogsaa ved (saa Foucart, bifaldt fremdeles af Madvig p. 17), at Sagen overdroges til Q. Mænius's Afgjørelse, (som, om end prætor urbanus (cf. ovenfor og Mommsen l. l. 287 og 295 og der Anm. 1 med Foucart l. l. p. 44) dog paa denne Tid har overtaget prætor peregrinus's vices, da denne selv ei var tilstede, som ellers (cf. Foucart) havde at vaage over de Fremmede, som romerske Magistrater eller Generaler sendte til Rom for at svare paa Anklager) og ikke til nogen romersk Magistrat eller Feltherre i Grækenland (Thessalien og Boeotien), hvad Tilfældet vel vilde have været, hvis disse Thisbæere ikke havde været i Rom nu, men

havde opholdt sig i Grækenland. (Foucart p. 44—45 anfører til Bevis for, at Prætor peregrinus havde at tage vare paa saadanne anklagede Fremmede, et Brev fra Proconsulen Q. Fabius Maximus til Magistraterne i Dymæ i corpus inserr. græcc. 1543 lin. 23—28).

Sprogligt er at bemærke i dette Afsnit: ἀνθρώπους (lige efter λόγους ἐποίησαντο) med følgende: ὅπως οὗτοι κατέχωνται, hvad vel nærmest kan betragtes som den Art af Attraction, hvorved Subjectet i den afhængige Declarativsætning og Spørgesætningen, ogsaa ved Udtryk for Villie, drages hen som Object for Hovedverbet (cf. Madv. gr. Synt. § 191 med Anm. 2; hvor dog Villiesætningen ei nævnes cf. Thuc. 3, 51 τοὺς τε Πελοποννησίους (sc. ἐβούλετο ὁ Νικίας af det foregaaende) ὅπως μὴ ποιῶνται ἔκπλους αὐτόθιν κ. τ. λ. cf. J. T. A. Krüger „die Attraction in der lat. Spr. mit beständiger Rücks. auf d. Gr. p. 162—167“); her er dog isaafald paa Grund af den lange mellemkommende Relativsætning (οἷτινες) i Sætn. ὅπως κ. τ. λ. Subjectet gjentaget med οὗτοι (refereret til οἷτινες). Mommsen synes at betragte det som en Anakoluthie, naar han p. 282 i Anm. 2 nedenunder den græske Text siger: ἀνθρώπους . . . ὅπως οὗτοι κατέχωνται cum „detur“, debuit dari: ἀνθρώπους . . . κατέχεσθαι, hvad dog i ethvert Fald ei er correct, da λόγους ποιῆσθαι med Inf. kun indleder et Factum („bringe paa Tale, ytre sig om, at noget skeer, er skeet“ cf. S. C. de Asclepiade), medens dette Udtryk her i dette Senatsdecret stadigt bruges om „at stille et Andragende“ og i denne Betydning stadigt construeres med ὅπως. Det burde derfor af Mommsen have været udfyldt: ἀνθρώπους . . . καθεκτέους εἶναι, ikke: κατέχεσθαι, da det sidste maatte forstaaes som et Factum.

Paa Stenen staar dernæst efter Foucart i Slutningen af Lin. 36 og Begyndelsen af Lin. 37: ΥΠΕΝ..Π..ΑΤΟΙΣ κ. τ. λ. — ΕΙΣΙΝ, af Foucart udfyldt: ὑπεναντία. Lüders's Revision bestyrker forsaavidt Foucarts Læsning af Stenen, som hos ham ogsaa det angjeldende Ord ender paa A (Lüders: EN//ΑΤΟΙΣ), medens han dog blot angiver en Lacune af 3 Bogstaver, istedetfor at Foucart antyder en Lacune af 4. Efter Lüders's Revision kunde man tænke paa en, vistnok ellers ei forekommende, Adverbialform ὑπέναντα, som

dog har Støtte i simplex ἔναντα (i LXX og N. T. ἔναντι), medens ellers blot ὑπεναντίως og Adjectivets Singular. og Plur. neut. bruges som Adverbier. Madvig siger: „i Lin. 36 og 37 har aabenbart staaet ὑπεναντίοι“ (OI for A), hvad vel nu Lüders's Revision (og mit Papiraftryk her tydeligt) gjendriver; Mommsen mener blot (p. 282 Anm. 1 nedenfor), „at det maaske er bedre at rette ὑπεναντίοι (ο: adversarii)“, efterat han i Forveien har forsøgt at støtte Adverbialudtrykket: ὑπεναντία εἶναι — „si verum est“ — som udgaaet fra et latinsk Udtryk: adversum esse, som han mener er tilstrækkeligt forsvaret ved lignende Udtryk: adversum ire, adversus arma ferre (Nepos Ages. 4, der adversus absolut brugt); en lignende adverbial Brug af ὑπεναντία (eller ὑπέναντα) lader sig nok neppe paavise; ποσῶν er en hyppig vulgær Form paa Indskrifter.

I det nu, i umiddelbar Sammenhæng hermed uden gjentagen ny Indledning, følgende Afsnit (fra Lin. 40 med. — 45) er der Tale om Thisbærerne, som ere dragne bort til andre Byer (i Grækenland vel uden al Tvivl) og som ikke have indfundet sig i Henhold til Prætores Kundgjørelse (Opfordring).¹

I Andragendet om disse staa der paa Stenen: ὅπως (L. 41 Slut.) . ΗΕΙΣΤΑΞΙΝΚΑΤΑΠΟΡΕΥΩΝΤΑΙ², hvor Foucart i Begyndelsen af L. 42 supplerer: . Η til μή og forstaar det p. 46: „at de ikke skulde kunne vende tilbage og gjenindtage sin Rang i Byen“ (Borgerskabet); εἰς τάξις finder han vistnok med Ret utydeligt;³ han mener, τάξις her er en bogstavelig Oversættelse af det latinske ordo, saa at de græske Ord synes at svare til det latinske Udtryk:

¹ καταπορεύεσθαι betyder: „vende tilbage“ især fra Forvisning; det samme er κατέρχεσθαι cf. Lin. 49 κατέλθωσι.

² I mit Papiraftryk kan i Lin. 41 fra πρὸς τὸ indtil det σ, som begynder στρατηγῶν, intet læses, og der synes ei at være Plads til saamange (ialt 10 udfyldte) Bogstaver; κήρυγμα er vel udfyldt af Foucart som det mest passende Ord, uimodsagt af de følgende; men Muligheden er dog nok for, at der kunde have staaet et andet Ord, som betegner Prætores Edict, t. Ex. δόγμα.

³ τάξις læses, efter mit Papiraftryk at dømme, heller ikke just meget tydeligt paa Stenen.

ne in ordinem regrediantur. Madvig har neppe (p. 17) gjengivet Foucart's Mening aldeles rigtigt, naar han siger: „Efter Foucart's Supplement (ὅπως μὴ κ. τ. λ.) gaaer Andragendet ud paa, at de ikke skulde vende hjem“ (ikke udhævet af M.); „han finder selv dette uklart, især i Forbindelse med det tilføjede εἰς τάξιν, og opstiller en aldeles uantagelig Forklaring“. Nei blot dette: εἰς τάξιν finder Foucart uklart, medens han saaledes l. l. p. 46 motiverer Andragendets Mening i det hele: „Ikke alle Chefer for det demokratiske (ϝ: macedonisk-sindede) „Parti havde afventet Præto-ren Lucretius's Indtog i Thisbæ“ (Foucart har før p. 45 forklaret de i det foregaaende Afsnit omtalte Thisbæere som en Deel af Cheferne for dette Parti, der vare blevne transporterede til Rom enten som Gidsler eller for at gjøre Regnskab for sin Opførsel; hvilket, forklarer Foucart, var den Maade, som Senatet anvendte saavel før (cf. Polyb frg. 28, 4, 6) som efter Perseus's Nederlag (cf. Liv. 45, 31) for at sikre sig sine Modstandere). „Flere af disse vare flygtede til andre Byer og havde ikke indstillet sig efter Præto-rens (ϝ: Lucretius's, den eneste i dette Monument nævnte, den gang endnu Prætor) Opfordring. Disse Modstandere af det nu herskende oligarchiske (ϝ: romersk-sindede) Parti i Thisbæ vare vistnok ikke at frygte for Øieblikket, de vare jo Flygtninge. Men Krigen med Perseus var endnu langt fra endt; et Held for Macedoner-Kongen kunde fremkalde Forandring i Folkets Stemninger. For at forekomme denne Fare og sikre deres Parti ved ikke at lade Demokratiet faa nogen Anfører, andrage de paa: ὅπως μὴ εἰς τάξιν καταπορεύωνται (forklaret af Foucart — cf. ovenfor — „at de ei skulde kunne komme tilbage og gjenindtage sin Rang i Borgerskabet („Staden“)). Dette synes dog alt ganske rimeligt, og er vel ikke, som Madvig siger p. 17, „en aldeles uantagelig Forklaring“. Madvigs philologiske Kritik er her rettet mod det af Foucart supplerede [μ]ῆ i Begyndelsen af Lin. 42, og Madvig vil, at ikke eet, men to Bogstaver her skulle være udfaldne, og giver selv: [ῆδ]ῆ med Forklaring: „at de nu (omsider) skulde vende hjem til Indordning (og Plads i det reviderede Borgerskab)“. Dette tør dog nok snarere være en uantagelig Forklaring og en

uantagelig Rettelse. Om ῥῆδη virkelig efter Sprogbrugen kan betyde „omsider“, kan herved være ligegyldigt. Men selve et saadant positivt Andragende, om at angjeldende Personer nu omsider skulde kunne vende tilbage, kunde jo vel egentlig da alene have nogen Mening, naar det havde været antydet, at Romerne (Prætoren) havde modsat sig deres Tilbagekomst, som disse Personer selv havde ønsket. Men netop det modsatte er jo Tilfældet: de ere jo af Prætoren opfordrede til at komme tilbage, men have ikke indfundet sig. Hvorledes og af hvem skulde vel nu misfornøiede Flygtninge, som have spredt sig til forskjellige (her unævnte, men ialfald græske) Byer, og som ikke ere vendte tilbage efter Citation, tvinges til at vende tilbage? Dertil var der dog ingen Mulighed. Og til hvad Nytte skulde deres Tilbagekomst være for de øvrige Thisbære? Nei! det er vel netop, fordi de efter foragtet Tilbud om Tilbagekomst vise sig som „Uforsonlige“ („Intransigentes“), at de nu ønskes fjernede fra Borgerskabet, udelukkede fra Borgerrullen (eller deres Rang i denne, hvis τάξις er rigtigt og kan betyde dette); καταπορεύονται udtrykker ialfald det væsentlige af Meningen. Sagen henvises forøvrigt til Consulen i Macedonien, A. Hostilius Mancinus's Afgjørelse.

Mommsen har her i sin Forklaring været lidet heldig og lidet opmærksom paa den af Foucart givne Opfatning af Forholdene. Han sammenblander først de to forskjellige Afdelinger af Thisbære, som i disse to Afsnit ere betegnede. Han forklarer saaledes, ganske vist falsk, at den Prætor, som ved sit Edict byder de i sidste Afsnit betegnede at indfinde sig („de, som ere dragne bort til andre — naturligt græske — Byer“ (udenfor Thisbæ)) ogsaa skal være Quintus Mænius, pr. urb., og kan ikke forstaa, hvorledes Foucart har kunnet henføre dette til C. Lucretius. Men da Foucart jo forklarer de i dette Afsnit omtalte Thisbære om dem, som have frivilligt draget bort til andre Byer og ikke have indfundet sig uagtet „Prætores“ Opfordring, der vel nødvendigt maa være udgaaet strax efter Byens Indtagelse, saa kan jo det Edict, Kundgjørelse eller Opfordring, som er udstedt, alene være udgaaet fra den i Boeotien dengang commanderende Feltherre; og den i

Rom værende eneste Prætors Edict kunde jo ei gjælde udenfor Italien. Han har saaledes ogsaa i det følgende aldeles falsk opfattet Foucart's Forklaring, som om der blot var Tale om een Afdeling af macedonisk-sindede Thisbære, 3: dem, som vare overførte til Italien. Han fortsætter nemlig saaledes: recte autem Foucartus (?) ex verbis senatusconsulti collegit, plerosque (?? nei nogle) eorum, de quibus agatur, eo tempore Romæ aut certe in Italia egisse, scilicet adductos eo, postquam C. Lucretius oppido potitus est (blot de dog, som denne havde kunnet faa fat i). Hos igitur prætor urbanus pro re aut domum dimittet aut in urbe Roma oppidisve Italiæ detinebit, quoad ei successoribusve ejus e re publica esse videbitur. Qui eorum ex Italia domum rediissent (??), vel omnino in Italiam non venissent, eorum nequidquam citatorum nomina senatus iubet eum prætorem (efter Mommsen: Mænum) edere consuli eo tempore Macedoniam obtinenti (der staar dog blot περί τούτου τοῦ πράγματος γράμματα ἀποστέλλαι πρὸς — ὑπατῶν „at der skulde skrives til ham, Sagen henstilles til ham og hans Conduite“) ut in eos animadvertat (saa fortolker Mommsen Foucart's Læsning og Udfyldning: περί τούτων νο[ύ]ν προσέχηι „verbis Latine magis quam Græce accipiendis; hvilket Sted dog efter Lüders's Revision maa læses anderledes, sml. nedenfor) et maxime curet, ne locum quem antea in patria obtinuerunt recipiant (derom tales dog blot i de Thisbæiske Gesandters Andragende, og Senatet afgjør intet selv i saa Henseende). Efter Lüders's Revision staaer her paa Stenen Lin. 43—44 temmelig afvigende i Skriftræk fra hvad Foucart har meddelt (: ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΩΝ. Lin. 43. Lin. 44. ΝΟ. Ν ΗΠΟΣΕΧΗΙ) saaledes: ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΟΥΤΗΙ//|///ΟΙΑΗΠΟΣΕΧΗΙ¹ med tilføiet Bemærkning, at det ei lader sig bestemme, hvor mange Bogstaver her, da Margen af Stenen er afbrudt, ere

¹ Hvad Lüders har læst paa Stenen, stadfæstes ganske af mit her tydelige Papiraftryk; til det af Lüders supplerede αὐτοῦ (vel blot ved Trykfeil staaer αὐτοῦ) er der dog nok i intet Tilfælde Plads, men høist til to manglende Bogstaver; og τῇ ἐννοίᾳ er jo fuldt tilstrækkeligt for Meningen og ligesaa tydeligt som τῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ.

gaaede tabte. Lüders supplerer det læste saaledes (Mommsen: Idem (Lüders) locum recte sic interpretatus (?) est): ὅπως περὶ τοῦτου τῆ ἀ[ὐτοῦ ἐν]οία προσέχη, uden at dog Mommsen ved denne ikke ubetydelige Afvigelse i Texten, som ved Lüders's Revision og Suppleren fremkommer, finder sig foranlediget til nogen Afændring i sin givne Fortolkning: in eos animadvertat (ο: straffe dem), skjønt der nu staaer: τούτου (maa vel forstaaes som neutr. ο: τούτου τοῦ πράγματος), og skjønt Udtrykket nu ialfald ikke er parallelt med det latinske animadvertere. Om Lüders's Suppleren her i det enkelte er ganske rigtig, kan vistnok betvivles (cf. Anm.); men ialfald har Constructionen af det absolut satte: προσέχειν περὶ neppe nogen paavislig Analogi i græsk (προσέχειν πράγματι τινι: „være opmærksom paa, agte paa“) og intet directe tilsvarende i latinsk Sprogbrug. Denne Passus er dog forresten i det Hele mindre væsentlig, da det maa have været en Phrase af generel Mening; ὅπως (περὶ τούτου κ. τ. λ.) er her det samme Udtryk, som forhen for en Beslutning, men her Udtryk for den i Brevet meddelte Befaling og hænger af γράμματα ἀποστειλαιο („tilskrive ham, at han skal“), af Foucart mindre nøiagtigt gjengivet: afin qu'il (for at han skal). Her staaer ἔδοξεν i Lin. 45 (Linien er her ei skrevet fuldt ud, men standser i Midten, uden at der er Spor til udfaldne Bogstaver, ligesom heller intet her viser sig at mangle i Mening) aldeles pleonastisk gjentaget af γράμματα ἀποστειλαιο ἔδοξεν ovenfor, en Pleonasmе, der vel er foranlediget ved den lange Mellemsætning, og ved at ἔδοξεν ellers staaer afsluttende.

Lin. 46—49 ligesom det følgende dermed sammenhængende Afsnit (Lin. 50—52) angaaer Klage fra eller i Anledning af private Personer. Første Afsnits Text lyder efter Foucarts Læsning og Suppleren saadan:

Ἐσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο π[ερὶ]
[τῶ]ν δικῶν Ξενοπιθίδος [καὶ] Μνασίδος, ὅπως ἐκ Χαλκίδος ἀφειῶσι
καὶ Δαμοκρίτα Διονυσίου ἐκ Θηβῶν αὐτὰ, περὶ τούτων τῶν πραγ[μᾶ]
των ἀφειῖναι ἔδοξεν, καὶ ὅπως εἰς Θίσβας μὴ κατέλθωσιν ἔδοξεν.

Klagen angaaer 3 forurettede Qvinder, som nævnes: Xenopithis og Mnasis, der holdes fængslede i Chalkis og Damocrita (Dionysius's

Hustru) ligesaa i Theben. Udtrykkene ere her holdte noget diplomatisk, og det specielle ved Anken er saaledes ubekjendt; men den gaaer vel tydeligt nok ud over C. Lucretius, hvis skammelige Adfærd i Grækenland overhoved og navnlig mod Chalkis, som dog var en venskabelig By, er skildret af Livius summarisk, cf. Liv. 43, 4, 5 og specielt om Chalkis Lin. 43, 7, 8 flg. og 43, 8, 5 fl. og hans Domfældelse til en Mulct af 1,000,000 H S. 43, 8, 9, 10). „Hvad Polyb og Livius have forklaret om Lucretius“, siger Mommsen p. 296, „er tabt“. Hans Behandling af „Thisbæ“ er dog generelt omtalt hos Liv. 42, 63, 12, hvor „Thebas“ efter Mommsens egen Erkjendelse jo skal være „Thisbas“; men paa en saadan Detail, som denne her, er Livius naturligt ikke gaaet ind.

Ved Foucarts Udfyldning i L. 46 Slutn. og 47 in. Π[ερί] [τῶ]-ΝΑΙΚΩΝ (uimodsagt af Lüders) tager Madvig p. 17—18 vel forsaavidt med Grund Anstød, som jo her endnu ikke er Tale om Processer, men blot om disse Qvindes Løsladelse; men Madvigs Indvendinger: „Enhver maa stødes ved Udtrykket“ Xenopithis og Mnasis's Processer“, „som om disse skulle løslades, og som om her overhovedet var Tale om Privatprocesser (δικαι)“, synes for den førstes Vedkommende noget spidsfindig og, man skulde troe, neppe alvorlig ment, da nogen virkelig Utydelighed her ei let kan tænkes; neppe heller begrundet er Madvigs Urgeren af δικαι som „Privatprocesser“ (som her da skulde nødvendigt forstaaes). Thi for det første staaer δικη -- efter Lexicas Udvisende, cf. og Boysen, „Haandbog i Græske Antiquiteter“ 1841. p. 109,) („δικη forekommer som et almindeligt Navn paa alle Klager“) — som det generelle Begreb (ligesom αἵτις) oftere ogsaa for γραφή, og derhos var der ved Realinjurier i græsk Rettergang Adgang saavel til Privatklage (δικη αἰτίας), som til criminel Klage (γραφή ὑβρεως) smlgn. Boysen l. l. om attisk Retsvæsen § 13 (p. 108 i 1ste Udg.). Madvig antager dog med ikke liden Sandsynlighed Δ feilagtigt for Α og udfylder saaledes: Π[ερί][γυ]ναικῶν κ. τ. λ.¹

¹ Madvigs Conjectur γυναικῶν (for Foucarts τῶν δικῶν) stadfæstes nu ved mit

Anstød giver her ogsaa det i Lin. 48 efter ἐκ Θηβῶν staaende αὐτὰ baade som en i Indskriften enestaaende appellativ dorisk Ordform og, forsaavidt Ordet er brugt i Nominativ som simpelt tredie Persons Pronomen mod al bekjendt Sprogbrug (cf. Buttm. Ausf. gr. Spr. 1 p. 289 § 72 A. 2; medens som Nom. pl. σφεῖς ofte forekommer i Constr. Nom. c. Inf.). Madvig formoder, dog tvivlende (fremsat med Spørgsmaal), at her har staaet et αὐταί,¹ „lidt haardt sammenfattende om alle 3“, hvilket αὐταί dog her vilde staae temmelig overflødig; Mommsen (p. 282 A. 3) forkaster sin egen Formodning αὐτάς (da henført til den følgende Beslutning), fordi det ikke vilde passe foran Formelen i Begyndelsen af Beslutningen: περὶ τούτων, da Senatsconsultet bør begynde fra denne sædvansmæssige Formel. Mommsen tilføier, „at Herchers Forslag κατὰ ταὐτὰ fortrinligt passer til Meningen“. Men dette vilde naturligt være for dristig Rettelse af Stenens Skriftræk. Derimod vilde det ialfald være en simplere Rettelse at antage αὐτὰ feilagtigt skrevet for αὐτως eller ἄτως, hvilket hos Homer og Digterne ofte forekommer i samme Brug og Betydning som den attiske Prosa ὡς αὐτως = „ligeledes, ligesaa, paa samme Maade“. Senatet beslutter, at disse Qvinder skulle løslades, dog med Tilføiende, at de ei maa komme tilbage til Thisbæ.² Hvorfor dette sidste tilføies, lader sig neppe med nogen Sikkerhed gjette. Madvig mener (p. 17 i Parenthes), „at dette sidste uden Tvivl er en skaanende Indrømmelse til Lucretius, idet Personerne betegnes som ikke sagesløse og som de, til hvis Fjernelse, om end ikke fortsatte Fastholdelse, der har været Grund“. Maaske Foucarts sidste Alternativ (l. l. p. 48 nederst og p. 49 øverst), tør være ligesaa rimeligt, at det skede, fordi Senatet vilde undgaa, at deres Klager over Præ-

Papiraftryk, som temmelig tydeligt har: ΓΥΝ.ΙΚΩΝ; det ene Bogstav A er ganske udsløttet, men de andre nok sikre.

¹ ΑΥΤΑ læses paa mit Papiraftryk, men det følgende er der ganske utydeligt, og det kan deraf ei sees, om ikke maaske det følgende Bogstav har været et I.

² Sprogligt at bemærke i Lin. 49 er den forskjellige Construction først med Inf., saa med ὄπωρος og Coniunctiv, ved det her dog to Gange satte ἔδοξεν.

torens Forurettelser og Skildringer af deres Lidelser skulde stemme Indvaanerne ugunstigt mod det romerske Herredømme.

I Fortsættelsen Lin. 50—52 om de samme Qvinders Anliggende er Texten ved vigtige Punkter mangelagtig og i høi Grad tvivlsom. Den er temmelig afvigende suppleret af Foucart og rettet af Mommsen, har undergaaet en betydeligere Rettelse af Madvig, og endelig giver Lüders's Revision et stærkt afvigende Resultat fra Foucarts oprindelige Læsning og Supplering. Texten lyder efter Foucarts første Læsning og Suppleren saadan:

Ἐσαύτως. περὶ οὗ ταύτας τὰς γυναῖκας ὕβρ(εως) δίκαν εἶναι] 50
[πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐνεγκεῖν ἐπὶ αξίαν, περὶ τούτου τοῦ πράγ[μα]
[το]ς [πρ]ότερον ἔναντι Γαῖου Λοκρετίου βουλευσασθαι ἔδο[ξεν].

Ved περὶ οὗ finder Foucart (l. l. p. 49 A. 1) Constructionen med Inf. (det af ham selv supplerede εἶναι) særegen og formoder, at denne Infinitiv er styret af de ellers sædvanlige Ord: λόγους ἐποίησαντο, som her enten skulle være underforstaaede eller udeladte af Stenhuggerne. Men efter λόγους ἐποίησαντο staaer her ellers, hvor det betegner et Andragende, som oven bemærket, stadigt ὅπως med Coniunctiv. Mommsen supplerer (p. 282 A 4), som udeladte efter περὶ οὗ, ialfald rigtigere οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο ὅπως og supplerer siden ἐ[ξῆ] i Slutningen af Lin. 50, istedetfor Foucarts εἶναι], men tillægger urigtigt Foucart dette fulde Supplement, ogsaa ὅπως, som jo dog ei passede til dennes εἶναι, men berigtiger dette paa en Vis strax nedenfor A. 6. Med Hensyn til Foucarts Læsning og Suppleren i Slutningen af Lin. 50: YBP-[εως]ΔΙΚΑΝΕ[ἶναι] — Foucart siger dog selv p. 49 at have læst: YBPI og at af δίκαν blot anden Stavelse er læselig — indvender Mommsen, at δίκαν afviger fra den almindelige Form (som en Dorisme) og neppe er rigtig, medens han antager, at Hercher rigtig har restitueret: αἰτίαν — hvad dog vel stærkt afviger fra, hvad Foucart troer at have læst — og for εἶναι (af Foucart fortolket ἐξεῖναι) giver Mommsen ἐ[ξῆ], det øvrige give begge i dette Afsnit eens (πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐνεγκεῖν κ. τ. λ., om Slutningen fra περὶ τούτου er der ingen Tvivl med Hensyn til Texten), men de forklare πρὸς τὸν στρατηγὸν forskjelligt, Foucart: „mod Prætoren Lucretius“,

Mommsen derimod (p. 296 A. 1) med Forkastelse af Foucart's Forklaring: „for Prætoren (ad, apud)“, som Mommsen p. 296 forstaaer: prætor peregrinus, med tilføiet Bemærkning, at efter de romerske Domstoles Ordning kunde en romersk Borger af en Peregrin alene tiltales for dennes Domstol.

Endnu mere afvigende fra Foucart's givne Text er Madvig's alene paa Conjectur støttede og vel i det hele — naar Hensyn tages til Overleveringsmaaden — altfor dristige Textconstitution. Madvig siger ogsaa (l. l. p. 18), at her efter περὶ οὗ maa underforstaaes: $\text{οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο}$ („paa dette ene Sted med Forandring af περὶ ὧν til περὶ οὗ , hvormed maa antydes et ganske specielt Punct, hvis der ikke snarere paa Stenen har staaet περὶ τοῦ (med følgende Acc. c. Inf.)“.¹ I det sidste Tilfælde maatte det da vel være Madvig's Mening, at intet er at underforstaae. Madvig beholder dog siden i sin corrigerede Text: περὶ οὗ og underforstaaer altsaa $\text{οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο}$ — en vistnok haard Ellipse (da et Infinitiv hos Madvig skal hænge deraf, eller rettere staae som Epexegese til οὗ) hos Madvig, ligesom hos Mommsen, der endnu forstaaer ὅπως til, idet han lader Coniunctiv (ἐξῆ) følge. „Jeg“, siger Madvig, „forbigaaer ganske det doriske δίκαν og opholder mig ikke ved den uhørte Talemaade: φέρειν δίκην (ὑβρεως) πρὸς τινα i Betydningen af at anlægge Proces mod En, især naar der ved πρὸς staaer et Øvrighedsnavn, der nødvendig maatte føre til Betydningen“ at anbringe en Klage hos, for En „(saaledes om πρὸς beføiet ogsaa Mommsen; med Hensyn til det uhørte i Talemaaden φέρειν δίκην er dog at erindre, at ved det synonyme αἰτίαν , som Mommsen substituerer for Foucart's δίκαν , hvor blot den anden Stavelse virkelig er læst, siges — ifølge Lexica: αἰτίαν ἐπιφέρειν , ἐπάγειν τινί , saa at, hvor Dativrelationen ei sættes, φέρειν αἰτίαν (δίκην) vel efter Analogi lader sig forsvare). „Ligesaa lidt“ fortsætter Madvig, „skal jeg dvæle ved den forsøgte Forklaring af ἐπὶ ἄξιαν i Lin. 51, som skal betyde, at Klagen gaaer ud paa en Mulkt (hvilket ἄξια ikke betyder) eller Værdien (hvoraf?) og Erstat-

¹ ΠΕΠΙΟΥ læses tydeligt ogsaa paa mit Papiraftryk.

ning, en uhørt Brug af $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota}$ $\tau\iota$ i Retssproget“ (?). Men $\acute{\alpha}\xi\acute{\iota}\alpha$ $\tau\eta\varsigma$ $\beta\lambda\acute{\alpha}\beta\eta\varsigma$ forekommer dog hos Plato legg. 8, p. 845 E („Vurdering, Beløb af den anrettede Skade“), og $\acute{\alpha}\xi\acute{\iota}\alpha$ maa dog nok her kunne betegne „litis æstimatio“, eller den Pengesum, som bestemtes i Dommerens condemnatio — der jo ved en Privatklage gik ud paa en Erstatning i Penge, selv om Klagen ei gik ud paa Pengetab — enten pecunia certa, naar Summen alt nævntes i Søgsmålet (intentio), eller incerta, som bestemtes ved æstimatio cf. Rein „Das Privatrecht und der Civilproces der Römer“, Lpz. 1858, p. 915 og 924. Her er vel desuden Tale om det, oprindeligt internationale, Institut, den recuperatoriske Proces, som i det hele vistnok mindre nøiagtigt er kjendt; smlgn. om recuperatores Rein l. l. p. 873 flg. og Rein „das Kriminalrecht der Römer“, Lpz. 1844 p. 609 flg. og p. 370 (Gell. XX l., 13 extr.: injuriis æstimandis recuperatores se daturus prætores edixerunt, hvor der i Forveien er sagt, at XII tabb. for injuria blot havde bestemt en Straf af 25 asses). Med Hensyn til $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota}$ $\tau\iota$ da betegner jo $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota}$ med Acc. Formaålet for Handlingen (concret): „for at faa, erholde noget“ ($\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota}$ med Dativ alm., det mere abstracte Formaal: „for at bevirke noget“).

Madvig fortsætter: „det afgjørende er dels, at der her ikke kan tænkes paa et Andragende om Tilladelse til at anlægge en Proces, da en romersk Øvrighed (og Feltherre) umuligt for Misbrug af Embedsmyndighed kunde anklages i Form af en privat Proces, og en offentlig Anklage i denne Tid (længe før Oprettelsen af quæstio de repetundis) maatte skee for Folket af en romersk Øvrighed, medens Andragender om administrativ Hjælp mod Haardhed og om nogen Opreisning kunde rettes til og imødekommes af Senatet (som ved Abderiterne og Coronærerne i dette Aar, Liv. XLIII, 4), dels, hvad der er uomtvisteligt, at Ordene ikke kunne betegne et Andragende om Noget, der skal tillades og skee — thi dette betegnes ufravigelig ved $\acute{\omicron}\pi\acute{\omega}\varsigma$ “ (hvilket $\acute{\omicron}\pi\acute{\omega}\varsigma$ Mommsen, som ovenanført, antager udfaldet tilligemed de andre, ogsaa af Madvig underforstaaede indledende Ord, idet han for Foucart's $\epsilon(\acute{\iota}\nu\alpha\iota)$ supplerer $\acute{\epsilon}\xi\eta$; begge statuerede Ellipser ere dog vel omtrent lige dristige), — „men alene en Angivelse af og Klage over Noget, der er eller skal

være skeet (hvorum Senatet forbeholder sig nærmere Undersøgelse og Overlæg)“. Madvig concluderer: „den første Del af denne Angivelse og Klage er ganske sikker: περὶ οὗ (eller snarere περὶ τοῦ ο : Madvig føler her Vanskeligheden ved at lade Infinitiven hænge af en Phrase, som slet ikke staaer der, eller let efter almen Sprogbrug kan underforstaaes) $\text{ταύτας τὰς γυναῖκας ὑβρίσθαι}$. Den anden er usikrere, men der er dog neppe Tvivl om, at der klages over Prætores Handling eller Ikke-Handling, saa at τὸν στρατηγὸν er Subject til ἐνεγκεῖν , og at der er en Feillæsning i ἐπὶ ἀξίαν . Jeg troer, at der har staaet „ο: istedetfor Foucarts Læsning paa Stenen og Suppleren: $\text{ὑβρ[εως] δίκαν ε[ἶναι] [πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐνεγκεῖν ἐπὶ ἀξίαν]}$: „ $\text{ὑβρίσθαι καὶ ε(ὕ)χερῶς τὸν στρατηγὸν ἐνεγκεῖν ἀταξίαν κ. τ. λ.}$ Der klages over, at de 3 Qvinder ere blevne skjændede og vanærede, og at Prætoeren har seet gennem Fingre med (Soldaternes) Tøilesløshed og Brud paa Disciplinen og taget den let. For πρότερον (der maa betyde „førend nogen Beslutning tages“) kunde man vente ὔστερον “.

Denne Conjectur er uidentivl meget ingeniøs. Men mod Udrykkets fulde Rigtighed tør dog nok indvendes, først at ved det af Madvig i den corrigerede Text dog beholdte περὶ οὗ , der skal hænge af det underforstaaede λόγους ἐποίησαντο , skal Infinitiverne være Apposition eller Epexegese til οὗ , sandsynligvis uden nogen Parallel i græsk Sprogbrug, og derhos, at ἀταξίαν vel uden Tillæg af τῶν στρατιωτῶν eller i det mindste af Artikelen (τὴν) staaer altfor nøgent. Aorist Inf. — efter ὑβρίσθαι — ἐνεγκεῖν , her i præteritisk Betydning, kan — naar οὗ (eller τοῦ) ikke forstaaes det Factum, men „den Forklaring, Paastand, Anke“ — maaske stemme med den af Madvig i Græsk Syntax § 172 a („Aorist i Inf. har Betydning af Præteritum, ligesom i Indicativ, naar den styres af et Ytrings- og Meningsverbum eller en dermed eensbetydende Talemaade“) omtalte Sprogbrug, skjønt dog Forandring i Tempus fra ὑβρίσθαι er paafaldende, men hverken har det af Madvig beholdte πρότερον her, hvor ingen Beslutning er antydet (blot et Factum angivet), nogen tydelig Mening, og ὔστερον , som Madvig antager man kunde vente istedet (vilde da sige „senerehen“), vilde vel staa ganske overflø-

digt. ἔναντι er her κοινῆ, hellenistisk (i LXX og N. T.) = coram for det ældre Sprogs ἔναντα.

Med Hensyn til de reelle Indvendinger, som Madvig (l. l. p. 18) reiser mod Foucarts Text δίκην ἐνεγκεῖν κ. τ. λ., „at der her ikke kan tænkes paa Tilladelse til at anlægge en Proces, da en romersk Øvrighed (og Feltherre) umulig for Misbrug af Embedsmyndighed kunde anklages i Form af privat Proces o. s. v.“, skal jeg tillade mig at gjøre opmærksom paa Mommsens Forklaring (l. l. p. 296—297) af δίκην (eller efter Mommsens Text: αἰτία) ὑβρεως om den ældste private injuriarum actio („den offentlige indførtes først ved lege Cornelia“), som kunde reises ogsaa mod en Magistrat, i ethvert Fald efter nedlagt Magistratur (som jo her var Lucretius's Tilfælde). Mommsen citerer herfor Ulpian i Digg. 47, 10, 32: „nec magistratibus licet aliquid injuriose facere: si quid igitur per injuriam fecerit magistratus (vel quasi privatus vel fiducia magistratus) injuriarum potest conveniri. Sed utrum posito magistratu an vero et quamdiu est in magistratu? Sed verius est, si is magistratus est, qui sine fraude in jus vocari non potest, expectandum esse, quoad magistratu abeat“. Den private injuriarum actio, bemærker Mommsen videre, var dobbelt, den ene legitima, som havde tilfølge Straf enten af talio eller af pecunia certa (da indeholdt alt i Søgsmålet, intentio cf. supra), den anden, indført ved Skik og Brug og optaget i Prætors Edict (cf. Paull. sent. rec. 5, 4, 7) æstimatoria; cf. Gaj. 3, 224: „sed nunc alio jure utimur (ᾧ: forskjellig fra den i § 223 nævnte 12 Tavlers); permittitur enim nobis a prætore ipsis injuriam æstimare et judex vel tanti condemnat, quanti nos æstimaverimus vel minoris, prout illi visum fuerit (og der tilføies, at ved en atrox injuria pleier Prætoren selv æstimare (og give Summen i Søgsmålsformlen), og Dommeren gaaer da sjelden under Prætors æstimatio (smlgn. ogsaa herom Paull. sent. rec. 5, 4 de injuriis).¹

¹ Digg. XLVII. 10 in. defineres det generelle Ord injuria: „specialiter autem injuria dicitur contumelia“ og videre ibid. 2. siges „omnis injuria aut in corpus inferri, aut ad dignitatem aut ad infamiam (i. e. cum pudicitia adtemptatur) pertinere“;

Senatet udskyder ialfald Afgjørelsen af Sagen (?), indtil C. Lucretius selv kan høres og Sagen i hans Nærvær kan drøftes. Naar Madvig her (p. 18) ubestemt tilføier i Parenthes: „han var altsaa endnu ikke i Rom, eller kunde dog for Øieblikket ikke indstille sig“, saa er herved at minde om det af Madvig upaaagtede Sted hos Liv. 43, 4, 6: *Lucretium tribuni plebis absentem concionibus assiduis lacerabant, quum rei publicæ caussa abesse excusaretur: sed tum adeo vicina etiam inexplorata erant, ut is eo tempore in agro suo Antiati esset, aquamque ex manubiis Antium ex flumine Loracinæ duceret &c.* Han var nu (i October a. u. 584, 170 a. Chr.) forlængst vendt tilbage; hans imperium var alt udløbet i Marts a. u. 584 (cf. Mommsen l. l. p. 297), og hans Efterfølger, Hortensius, maatte da alt forlængst have overtaget Flaaden (smlgn. Klagen over denne fra Aberiternes Side Liv. 43, 4, 8).

Spørgsmaalet om denne Passus er imidlertid senere indtraadt i et ganske nyt Stadium. En væsentlig afændret Form nemlig af Texten i dette Afsnit giver Lüders's Revision af Stenen her til Resultat (cf. Eph. epigr. Vol. II, 1. p. 103). Istedetfor at Foucart paa Stenen havde læst i Slutningen af Lin. 50 og Begyndelsen af Lin. 51: YBPI KAN E . . . Σ, af ham udfyldt: ὕβρ[εως] δίκαν (han siger selv p. 49 udtrykkelig, at blot de tre sidste Bogstaver af det sidste ere læselige) ε[ἵναι] π[ρὸς] κ. τ. λ., har Lüders, med Bevidnelse af at Læsningen er aldeles tydelig, der fundet: ΥΔΡΙΑΣΣΥΝΑΠΕΣΣΙ///, hvor Mommsen nu blot supplerer κει, saa at Texten lyder: ὡσαύτως περὶ οὗ ταύτας τὰς γυναικίαις ὑδρίας συναρέσκει πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐνεγκεῖν ἐπὶ ἀξίαν. At Udfyldningen συναρέσ[κει] her (i Slutningen af Linien) er nødvendig og rigtig, tør nok ansees for

infra *ibid.* tit. 10, 36 er der ved injuriarum actio Tale om *satisfactio iudicatum solvi* og *ibid.* 37, 1 hedder det: *etiam ex lege Cornelia injuriarum actio civiliter* (ϑ: privat hos Prætor) *moveri potest, condemnatione æstimatione iudicis facienda.*

¹ Paa mit Papiraftryk er desværre Læsningen fra Linie 41 til 53 (Resten igjen er særdeles tydelig) temmelig utydelig, dog læses endnu ΥΔΡΙΑΣ ΣΥΝΑΠΕ tydeligt nok.

evident. Men ogsaa denne nye Text frembyder dog ikke ringe Vanskelighed. Hvad Udtrykket overhoved angaaer, da er vel og her at fastholde, at dette fremdeles er forsigtigt og diplomatisk affattet, fordi det gjaldt en høitstaaende Embedsmands Forseelse, som, saavidt muligt, skulde skaanes. Men i sin Forklaring af Stedets nye Text, som hos Mommsen med Hensyn til det saglige ikke væsentlig afviger fra hans Forklaring af Foucarts tidligere Text, har Mommsen neppe været heldig, navnlig ikke i at udrede Constructionen. Mommsen (Eph. epigr. Voll. II, 1. 103—104) gjengiver Stedet paa Latin saaledes: „item quibus de rebus has mulieres sitellam (— as) placet ad prætorem ferre in æstimationem, de ea re antea coram C. Lucretio deliberandum esse censuerunt“. Hvad det saglige her angaaer, forklarer han, at Udtrykket: sitellam vel urnam ferre ad prætorem vistnok, saavidt han veed, er uden andet Exempel, men at dets Betydning ikke destomindre er klar, nemlig: „at forlange recuperatores af Prætoren“. „Thi“, siger han, „skjønt, hvor Talen blot er om een Dommer (iudicem ferre alicui), Lodtrækning maaske ikke finder Sted, saasom enten Sagsøgeren tilbyder den Anklagede en saadan, eller Øvrighedspersonen selv giver de stridende Parter denne, saa anviser dog sors og urna Recuperatores“ (han paaberaaber Plin. Paneg. c. 36, 4 „sors et urna iudicem adsignat“, cf. Plin. Pan. ed. C. G. Schwartz, p. 143, som citerer S. Pomponius (de origine iuris) Digg. 1, 2, 32, der siger, at Nerva (efter Schwartz: Nerva Trajanus) tilføiede en Prætor, qui inter fiscum (af Schwartz forklaret: procuratores et ministros fiscales) et privatos jus diceret, hvilket synes at være en Gjengivelse af hvad Nero (Sen. Nero c. 17) alt bestemte med Hensyn til Inddrivelser af det til ærarium skyldige (ærarium stod under præfecti dengang): ut rerum actu ab ærario caussæ ad forum a recuperatores transferrentur, altsaa betragtes som Privatprocesser om Mit og Dit, som afgjordes ved recuperatores). Formen for den recuperatoriske Proces er vistnok, som ovenfor efter Rein bemærket, lidet bekjendt.¹ I Betragtning tør maaske komme et Sted hos

¹ Liv. 43, 2 omtaler ved en Repetundesag 5 recuperatores af Senatet; tidligere (26, 48, 18) omtales blot 3 ved et ganske særegent Stridsspørgsmaal.

Cic. de Cluent. c. 34 „neminem voluerunt majores nostri non modo de existimatione cujuspiam sed ne pecuniaria quidem de re minima esse judicem, nisi qui inter adversarios convenisset). Mommsen mener, at Intet er til Hinder for, at de Qvinder, hvorum Talen er, har forlangt (taget: sumpserunt) recuperatores mod C. Lucretius (recuperatores sumere cum aliquo, recuperatores rejicere siges). At recuperatores valgtes ved Lodkastning, viser tydeligt nok Stedet af Plin. Paneg., skjønt Formerne derved ei kjendes. Ordet ὑδρία (urna, situla v. sitella), egentlig „et Vandkrus, en Urne“, forekommer i Betydningen „Stemmeurne“ nok alene hos Xen. Hell. 1, 7, 9 ved den bekjendte Sag mod de Feltherrer, som anklagedes for ei at have opfisket de Skibbrudne og Døde i Slaget ved Arginussæ; der er dog blot Tale om to Stemmeurner (ikke til Lodtrækning) i Ekklesien, een til Dømfældelse, een til Frikjendelse. Det latinske Ord for en „Lodtrækningsurne“ er hos Plautus¹ almindeligt sitella (som ogsaa forekommer hos Liv. 41, 18, 8 og 25, 3, 16 (det sidste et dunkelt og omtvistet Sted) og hos Cicero frg. Cornel. Mommsen antyder tilsidst, at naar recuperatores forlangtes af den ene Part, Lodtrækningsurnen til Valg af recuperatores kan være medbragt af Parten selv til Retten. (Begyndelsen af denne Ytring hos Mommsen har været mig ganske uforstaaelig: „Lucretio (?) autem satis explicatur, si ab eo ipso, qui recuperatores postulabat, urna ad eos sortiendos in jus afferenda erat; id quod cur ita non fuerit non video“.

Om maaske Mommsen her sandsynligt kan antages at have opfattet det saglige rigtigt, saa har han dog neppe været heldig i at forklare Constructionen og Udtrykket ret. Hvorledes συναρῆσαι er at forstaae, og til hvem det er at henhøre — han oversætter alene: placet — forklarer han ikke og περὶ οὗ gjengives, utvivlsomt falsk: de quibus rebus, henhørt til: sitellam ferre ad prætorem, altsaa at forstaae om selve disse Qvindes lidte Forurettelser. συναρῆσαι — Ordet bruges baade personligt og upersonligt — staar

¹ cf. Pl. Cist. II, 4, 17 (sitellam cum aqua et sortes, Urnen fyldtes halvt med Vand cf. ibid. II, 6, 33), ibid. 2, 5, 34 conjiciam sortes in sitellam et sortiar. ibid. 2, 6, 8 situla. Der siges hos Liv. adferre sitellam, hos Cic. deferre sitellam.

her upersonligt (saa vistnok ogsaa Mommsens placet) og maa vel utvivlsomt i det overhoved forbeholdne og blot antydende Udtryk henføres til den forberedende Femmands-Comité, i Henhold til hvis Indstilling Senatet afgiver sin Beslutning, og περι οὔ er her at forklare i Analogi med den uregelmæssige Construction (Attraction ved Relativet), som Madvigs græske Syntax § 103 A. 2 paaviser, at Relativets Neutrum, som skulde staa i Nominativ, kan ved Attraction (ved udeladt Demonstrativ) forandres til Genitiv og Dativ. Bekjendte ere Udtryk som hos Hdt. 1, 68 οὐδένω εἰδότες τῶν ἧν περι Σάρδεις. Περι οὔ συναρέσκει vil altsaa sige: περι τούτου, ὃ συναρέσκει: „i Anledning af det, som man (o: Femmændene) ere enige om, at disse Qvinder skulle hos Prætoren (peregrius) forlange Opreisning“ (vel ved recuperatores). πρότερον har nu saaledes ialfald sin fulde Betydning o: førend der ved den Sag foretages videre. Begrebet af περι οὔ gjentages da siden generelt ved περι τούτου τοῦ πράγματος. Vanskelighed her levnes altsaa vel alene ved det ellers uhørte ὑδρίας ἐνεργεῖν og dettes egentlige Mening. Mommsen bemærker (eph. epigr. Vol. I. p. 297); „at Lovene vel ikke fordrøede, at Senatet skulde tillade Anlæg af en saadan Sag, men efter de romerske Forhold paa den Tid vilde en Peregrin, hvis ikke et saadant S. C. gik forud, snarere til egen Fordærv end til den Anklagedes have kaldet en Anklaget af Senatorstand for Retten“. At der ikke virkelig er bleven reist nogen privat Sag mod C. Lucretius, maa vel sluttet deraf, at Senatet for al C. Lucretius's Vold og Undertrykkelse og Udsuelse i Grækenland lader Tribunerne rette en Anklage mod ham for comitia tributa, hvor han af alle 35 Tribus eenstemmig domfældes (til en Mulet af 1,000,000 Asses) cf. Liv. 43, 8, 9. 10.

Det følgende Afsnit, Lin. 53—56 init., angaaer ogsaa en privat Sag, og Textens Ordlyd med de faa for det meste evidente Supplementer frembyder ingen egentlige Vanskeligheder. Foucarts Text med Supplementer lyder saa:

[Ἔσ]αύτως περι ὧν οἱ αὐτοὶ Θισβείς ἐνεφάνισαν περι σίτου καὶ ἐ[λαί]
[ου] αὐτοῖς κοινωνίαν πρὸς Γναῖον Πανδόσινον γεγονέναι, περι[ὶ τοῦ]

του τοῦ πράγματος, εἰάν κριτὰς λαβεῖν βούλωνται, τούτοις κριτὰς
 [δ]ο[ῦ] 55
 [ν]αι ἔδοξεν.

Foucarts Supplementer: ε[λαίου] efter σίτου og [δ]ο[ῦ]ναι¹ ere tiltraadte af Mommsen og Madvig; de to øvrige ere selvindlysende. Der handles om en Strid opstaaet mellem Thisbærerne og en Gnæus Pandosinus ο: Gnæus fra Pandosia, der baade af Mommsen og Madvig er forklaret om en Italiker fra Pandosia i Bruttium i Nedreitalien (ikke fra Pandosia i Epirus); Foucart vil have det forstaaet om en Frigiven af Communen Pandosia. Personen er af Madvig anset for en italisk negotiator, saadan en, som efter Sallust vare saa hyppige i de africanske Byer; Mommsen antager ham derimod for en arator, smlgn. nedenfor. Madvig mener, Striden er opstaaet i Anledning af en indgaaet Contract om Korn og Olie, „hvad enten han nu skulde skaffe Thisbærerne Korn og Olie til Leverance til Romerne, eller han havde afkjøbt dem Producter (hvorpaa κοινωνία, „Handelsfællesskab“ kan tyde); Senatet tilbyder, for at skaffe en competent Domstol til Trættens Afgjørelse, at give Dommere, som naturligvis en italisk socius maatte underkaste sig“.

Mere bestemt forstaaer Mommsen l. l. p. 297 fl. κοινωνία i Betydningen „societas“ (specielt om Handelsfællesskab ο: Handel findes κοινωνία neppe brugt) og antager særligt, at dette „societas“, Compagniskab, Participantskab, var omtrent af den Art, som Ulpian beskriver i Digg. 17, 2, 52, 2: si in coëunda societate artem operamve pollicitus est alter, veluti cum pecus in commune pascendum aut agrum politori² damus in commune quærendis fru-

¹ [δ]ο[ῦ]ναι (cf. judicem dare, Rein „Privatr. u. Civilproces der Römer“, p. 867).

² Her i Digg. betegnes, hvad paa norsk kaldes „Loddebrug“, hvorved den Éne lægger sin Kyndighed og Arbeide til, den Anden yder Jord og Redskab, og begge dele Provenuet, ligt eller uligt. Politor betegner egentlig: en Jordforbedrer, Bearbejder cf. Cato r. r. 5, 4, hvor en mercenarius politor nævnes, men c. 136 betegner politionem dare indgaae en Contract om Loddebrug (af Ager, Vin-
 gaard, Oliehave etc.) eller give sin Eiendom i Forpagtning mod en bestemt Andel i Udbyttet, og den, som overtager en saadan Forpagtning, kaldes ibid. poli-

gibus. Mommsen mener nu, at den Thisbæiske Commune kan have indgaaet en saadan Contract med en Italiker, at den overdrog ham Communens forskjellige Grundstykker at dyrke paa det Vilkaar, at en vis Del af Kornet og Olien skulde tilfalde Communen, og at Gnæus saaledes synes at have henhørt til de italiske aratores, som færdedes i Provindserne; skjønt disse vistnok ofte tilkjøbte sig Jorderne, er der intet til Hinder for, at de kunne have indgaaet paa en saadan Leie eller saadant Compagniskab og dyrket fremmed Jord. Mommsen paastaaer dog ikke, at saa er tilgaaet, men mener blot, at det kan have gaaet saa til.

Slutningen fra Lin. 56 — Lin. 60 har ingen egentlig Lacune (alene i Slutningen af Lin. 56 giver Foucart falsk *περὶ τὸ* istedetfor *περὶ τοῦ*, hvor *υ* i Liniens Ende skulde være bortfaldet¹, og Texten lyder forøvrigt hos ham saadan :

Ἐσώτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποίησαντο περὶ τοῦ
 γράμματα δοῦναι Θισβεῦσιν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Φωκίδα, περὶ τούτου
 τοῦ πράγματος Θισβεῦσιν καὶ Κορωνεῦσιν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Φωκί-
 δα καὶ εἰάν που εἰς ἄλλας πόλεις βούλωνται, γράμματα φιλάν —
 θρωπα δοῦναι ἔδοξεν. 60

Senatet erklærer paa de thisbæiske Gesandters Andragende om Anbefalingsbreve for sig til Ætolien og Phokis, at der skal gives baade dem og Koroneerne saadanne „literæ benignæ“ baade til Ætolien og Phokis og, om de muligt ønske det, ogsaa til andre Stater.

At der i selve Andragendet bruges Ordet *Θισβεῦσιν*, istedetfor

tor, og i næste cap. gjentagende *partiarius* (sc. *colonus*) *υ*: Loddebruger (svensk: „Hälftenbrukare“) cf. Gaj. Digg. 19, 2, 25, 6. Den dobbelte Bortforpagtningsmaade for en bestemt Betaling eller for Andeel i Provenuet betegnes hos Plin. Epp. 9, 37, 13 *locare nummo* (Forpagteren: *numis colit*) og *locare partibus*. Alt paa Solons Tid er der Tale om „Loddebrug“ (cf. *ἐπίμορτος γῆ* Poll. Onom. 7, 151).

¹ Paa mit Papiraftryk staaer ganske tydeligt *ΤΟΥ*; blot *KI* i Slutningen af Lin. 58 mangler der.

at man kunde vente ἀποτολῆς, beroer maaske derpaa, at Beslutningen gaaer videre end Andragendet og tillige omfatter Koroneerne, og saaledes Beslutningen om disse ogsaa vel alt her tages Hensyn til i Tanken.

Thisbæerne kunde jo mest hensigtsmæssigt vende tilbage til søs, saaledes, at de anløb Naupactus (dengang ætolisk) og senere landede ved Anticyra i Phokis (saa Mommsen I l. p. 298). Foucart paastaaer (p. 57), her vel ganske uhjemlet og umotiveret, at „deres Hensigt var at vende tilbage Veien“ — lang, besværlig, maaske farlig — „tillands, dragende tvers igjennem Ætolien og Phokis, i hvilke Egne det romerske Parti havde Overhaand, idet de ønskede at forsikre sig de derværende Oligarchers Venskab“ (hvorfor?). „Koroneerne“, som ellers ikke ere nævnte i Senatsconsultet, maa være koroneiske Gesandter, enten de, som efter Koroneas Indtagelse (indtraf rimeligt i Høsten eller Forvinteren 171 a. Chr.) havde talt Communens Sag i Senatet; eller, mener Mommsen, muligt et privat Gesandtskab fra Koronea, som — efterat deres egne Affærer for en Stund siden alt vare ordnede — havde fulgt med Thisbæerne for at tale disse deres Naboers Sag. I første Tilfælde maatte disse Koroneere have opholdt sig en god Stund i Rom — henved 1 Aar, hvis Texten er rigtig Liv. 43, 4, 11 —; det hedder nemlig der (under Aaret u. c. 584 = 170 a. Chr.): decreverunt eadem de Abderitis (som vare mishandlede af den daværende Prætor og Flaadeadmiral Hortensius), quæ de Coronæis decreverunt priore anno (c: 171 f. Chr.), eademque pro concione edicere Q. Mænum prætorem jusserunt. Skjønt det vel er sandsynligt, at Consulen Licinius Crassus har indtaget Koronea ikke meget længe efter Thisbæ (Mommsen er her i Anm. nedenunder p. 298, som overhoved om den relative Tid for Thisbæ's og Koroneas Indtagelse, vaklende: „quamquam probabile est fere eodem tempore, scilicet autumnò a. 583, consulem Licinium Coronæam expugnasse et prætorem Lucretium Thisbas recepisse“, medens han p. 291 lader Koronæa indtages endog før end Thisbæ, der i directe Modsigelse mod hans egen Kritik til Liv. 42, 63, 12 sammenholdt med Liv. 42, 67, 12), men ialfald først i Senhøsten eller For-

vinteren Aar 171 (cf. Liv. 42, 67, 12 og det oven bemærkede), saa kunde det maaske alligevel ei være saa paafaldende, at Koroneernes Sag — da disse havde været hjem søgte med alle Slags Grusomheder, ligesom Abderiterne i det følgende Aar, saa at Sagen havde vakt ikke blot Grækernes, men ogsaa Senatets høieste Uvilie — er bleven behandlet i Senatet længe førend Thisbærne, der formodentlig paa Grund af ringere Modstand eller maaske umiddelbar Overgivelse havde fundet en mildere, ialfald mindre grusom Behandling af sin Seirherre. Men paa den anden Side maa det dog erkjendes at være en ikke ganske umotiveret Paastand af Foucart p. 58: „at i Livius's Ytring 43, 4, 11, som oven er citeret, priore anno (d: endnu samme Aar, Byen var indtaget) enten er en aabenbar Feiltagelse af Forfatteren, eller en Feil af Copisten“ (hvilken?). Thi maa det erkjendes, at Koroneas Indtagelse først indtraf senhøstes eller i Forvinteren Aar 171, saa synes jo vistnok Klage igjennem Gesandtskab fra Koroneernes Side og Afgjørelse af Sagen i Senatet neppe at kunne have fundet Sted endnu i samme Aar. Foucarts videre Paastand, at begge Gesandtskaber, fra Koronea og fra Thisbæ, ankom til Rom paa samme Tid, nemlig i September Maaned 170 (Foucart p. 59), og at Deputationen fra Koronea har været modtaget i Senatet ganske kort Tid førend Deputationen fra Thisbæ, maaske i Mellemrummet mellem de to Senatsforsamlinger, som beskjeftigede sig med Thisbæ's Af-færer, ere dog nok uden anden Hjemmel, end at der endnu ved Afgjørelsen af Thisbæ's Sag var to Gesandtskaber, det ene fra Thisbæ, det andet fra Koronea, tilstede i Rom; om det sidste var det samme, som oprindeligt var afsendt med Klager over Koroneas Behandling og Andragende om Opreisning, eller, som Mommsen alternativt mener, et senere til Støtte for Nabobyen Thisbæ's Andragende, lader sig vel ei bestemt nogensinde afgjøre. Foucart, som udelukkende forklarer Gesandtskabet fra Koronea som det fra først af afsendte i Anledning af Byens Skjebne, finder i Livius's Sted (43, 4, 11) og Udtryk „priore anno“ en aabenbar Vildfarelse af Livius, eller en Afskriverfeil. Det første er nu lidet sandsynligt, og den anden Foucarts Forklaring om en Afskriverfeil har den

Mangel, at han ikke angiver, hvori denne Afskriverfeil da skal bestaae. Men en saadan Afskriverfeil kan alene tænkes at være den, at Afskriveren har sat „*priore anno*“ istedetfor: *primore* (skrevet: *priore*?) *anno* 3: „i Begyndelsen af Aaret, i Aarets første Deel“. Selve Ordet forekommer vistnok ikke ellers hos Livius i denne Sprogbrug, identisk med *primore* (*anteriore*) *parte* (*alicujus rei*) cf. *primores digitos duos* og *strax* efter *eum primorem* Cato r. r. 40, 3; hos Gell. 10, 19: *in primore pueritia*; Lucr. 6, 1191 *nasi primoris*, Gell. 1, 18 *in primore libro* Gell. 7, 12 *primores manus*, Tac. H. 3, 21 *extr. primori in acie*, og hyppigt ord-sprogligt: *primoribus labris*); men netop den Omstændighed kan have givet Anledning til Afskriverens Feiltagelse ved det ham ubekjendte Udtryk.¹ Forresten er det vel neppe tvivlsomt, at det netop er dette Sted hos Livius (43, 4, 11 *priore anno*), der saaledes læst sætter Afgjørelsen af Koroneas Sag alt i det foregaaende Aar, som, — skjønt han ei der nævner det — dog har influeret Mommsen ved hans vaklende Paastande om Koroneas Indtagelse, først, mod hans egen kritiske Udvikling og mod Livius's Beretning, at denne By blev indtaget før Thisbæ (Mommsen l. l. p. 291, cf. Liv. 42, 63, 12 med 42, 67, 12), senere dog blot: *ere eodem tempore*. Det er af Livius tilstrækkeligt sikkert, at Koronea er indtaget senere end Thisbæ. Men at Periochen af Livius's 43de Bog omtaler flere græske Byers Erobring og grusomme Plyndring af Licinius som Proconsul (3: i Aaret 170, og deriblandt da vel Koronea), mener Mommsen vel med Ret, beroer paa skjødesløs Fremstilling, der staaer i Strid med og maa sættes tilside for, hvad der maa sluttes af selve Livius's Fremstilling i det levnede og hele Begivenhedernes Rækkefølge, nemlig, at Crassus ikke længe har commanderet Hæren som Proconsul 3: før den nye Consul Aulus Hostilius Mancinus's Ankomst.

Hvad der, hvis disse, her alene omtalte, Koroneere hørte til

¹ *eademque* er ogsaa besynderligt, kan maaske antyde, at Mænius ogsaa havde bekjendtgjort S. C. om Koroneerne, i hvilket Fald ogsaa *priore* maa være falsk. Det skulde dog da egentlig hedte: *eaque* — *eundem Q. Mænum &c.*

det oprindelige Gesandtskab fra Byen Koronea, kan have opholdt dem saalænge i Rom, lader sig naturligt ikke sige.

Selve Senatsbeslutningen om Anbefalingsbreve for Gesandterne oplyser Foucart passende (p. 57) ved Sammenligning med en lignende Slutning af et Senatsconsult om Jøderne i Joseph. Antiq. Jud. 13, 9, 2. Disse begjære og faae indvilget: „at man giver dem Breve til Kongerne og de frie Folk for at sikre dem Tilbagereisen til deres Fædreneland (ὅπως τε αὐτοῖς πρὸς τε βασιλεῖς καὶ δήμους ἐλευθέρους γράμματα δῶσιν εἰς ἀσφάλειαν τῆς εἰς οἶκον ἐπανόδου).

Det af mig i Indledningen omtalte Papiraftryk af denne Stenindskrift, som Hr. Cand. mag. L. B. Stenersen gennem sit Bekjendtskab i Athen har havt den Godhed at skaffe mig, er taget af den tyske Philolog Dr. ph. Lolling, som med sædvanlig tydsk Velvillie, hvor der er Spørgsmaal om et videnskabeligt Formaal, ufortrødent og tjenstvilligt har paataget sig denne vistnok ikke ubetydelige Umage (Dr. O. Lüders var ei længere i Athen). Jeg har ovenfor udhævet, hvad der paa dette Aftryk afviger fra Foucarts meddelte Stenindskrift (som dog intet Facsimile er, skjønt Bogstavernes forskellige Størrelse og større eller mindre indbyrdes Afstand vistnok er antydnet), og hvad der stadfæster Resultatet af Dr. Lüders's Revision. Den større Utydelighed, som paa dette Papiraftryk finder Sted overhoved fra Lin. 42–53, skriver sig sandsynligt derfra, at Stenen her har været stærkere slidt, saa at Sporene af de indhuggede Bogstaver ere blevne svagere (mindre dybe), vel ogsaa fra at Tidens Tand har gnavet stærkere og maaske tilfældige Stød eller ublid Behandling af Overfladen har efterladt Furer og Ridser, som af og til kunne forvilde ved at antage en tilfældig Lighed med Skrifttræk. I Betragtning herved tør vel ogsaa det komme, at det vistnok overhoved tynde, ulimede Papir, som befugtet er anvendt til Aftrykket, har en lidet jevn Overflade og af og til er knudret (nupret), maaskee og paa enkelte Steder har været mindre vel fugtet. Der er forøvrigt givet mig Udsigt til

endnu en Gang at faae revideret de tvivlsomme Steder ved Hr. Dr. Lollings Bistand. Hvis en saadan fornyet Revision opnaaes og giver noget Udbytte, der fortjener særlig Omtale, skal jeg, hvis den modtages, forinden Trykningen heraf er afsluttet, tillade mig i en Efterskrift at meddele Resultatet.

E. Skr. Paa fornyet Henvendelse fra Cand. mag., Universitetsstipendiat L. B. Stenersen til hans atheniensiske Correspondent, Dr. ph. Lolling, har denne med uforandret ufortrøden Velvillie atter paa Stenen nøie efterseet Linie 41—42 og Linie 50—51. Denne gjentagne partielle Revision giver vistnok intet væsentlig nyt Resultat, men stadfæster dog for L. 50—51, hvor den største Dissens i Læsningen er tilstede, i det hele Dr. Lüders's fra Foucart's væsentlig afvigende Læsning. Ved det enkelte er at bemærke:

Linie 41 in. læser Dr. Lolling fuldstændig: ΠΗΛΘΟΣΑ// (om hvis Rigtighed der forøvrigt ingen Tvivl er); mellem ΗΡΟΣΤΟ og ΣΤΡΑΤΗΓΟ, som tydeligt læses, har han heller ikke fundet noget læseligt (uden et Η omtrent i Midten?).

Lin. 42 in. har han blot fundet Spor af eet Bogstav (. I) foran Η, og ligesaa læst det øvrige navnlig ΕΙΣΤΑΞΙΝ ganske som Foucart.

Lin. 51 læser han ganske som Lüders: ΓΥΝΑΙΚΑΣΥΔΡΙΑΣ. Derimod ΣΥΝΑΠΕΣ, som Lüders bevidner er aldeles tydeligt (cf. Eph. epigr. II, 1 p. 103 Anm. nedentil), er af Lolling ikke læst saa tydeligt (ΕΣ svigter for ham).

Lin. 51 har han læst Skriveformen: ΕΝΕΝΚΕΙΝ og derefter ΕΠΙΑΣΙΑΝ. Ogsaa Papiraftrykket viser her Σ for Ξ, som jo dog nødvendigt maa læses eller rettes; begge Bogstaver kunne paa Grund af Ligheden (baade for Øie og Øre) let forvexles. Denne Linie 51 begynder med Σ uden Spor af Bogstav foran (hos Foucart: [πρὸ]σ).

Til Slutning bemærker Dr. Lolling endnu, at paa den venstre Side af Stenen omtrent fra Lin. 10 til Lin. 26 ere Bogstaverne temmelig slidte, medens den høire Halvdel af Indskriften forholds- mæssig er bedst vedligeholdt.

Trykfeil.

Følgende lidt betydeligere enten oversete eller, skjønt corrigerede, dog levnede Trykfeil, rettes herved:

p. 279 (3) Lin. 9 fra neden staaer: περιζετραί, skal staae: περιστεραί.

p. 288 (12) Lin. 15 og 14 fra neden staaer: , eller Lin. 38—40 — skal staae:
Lin. 38—40, eller Lin. 44—45.

p. 297 (21) Lin. 10 fra oven staaer: V. 6—10, skal staae: V. 8—10.

p. 316 (40) Lin. 6 fra oven staaer i Parenthesen: exepegetisk — skal staae:
epexegetisk.

Enkelte feilagtigt satte Spiritustegn eller urigtige Accenter ved græske Ord (især i 1ste Halvark), et af og til manglende Parenthes- eller Anførsels-Tegn bedes undskyldte, men ville ei lede til Misforstaaelse.